

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Agneškos Vavulinos,
Magistrantūros (II pakopos) studijų
Europos Sąjungos verslo teisės programos

Magistro darbas

**Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės efektyvumo
problematika**

Vadovas: doc. Dr. Danguolė Bublienė
Recenzentas: doc. Dr. Deividas Soloveičik

Vilniu
2016

Turinys

ĮVADAS

1	NESAŽININGŲ SĄLYGŲ DIREKTYVOS 7 STRAIPSNIO ĮGYVENDINIMAS NACIONALINĖJE TEISĖJE.....	4
2	VVTAT NESAŽININGŲ SĄLYGŲ STATISTINĖ ANALIZĖ	10
3	VVTAT TEISINĖS GALIOS EFEKTYVUMO PROBLEMATIKA.....	12
4	GRUPĖS IEŠKINYS DĖL NESAŽININGŲ SĄLYGŲ UŽDRAUDIMO	21
5	VVTAT VYKDMOS NESAŽININGŲ SĄLYGŲ KONTROLĖS EFEKTYVUMO ANALIZĖ.....	24
5.1	Standartinių sutarčių sąlygų tvirtinimo trūkumai	24
5.2	Nesąžiningų sąlygų vykdomo monitoringo trūkumai	29
6	TEISMŲ VYKDOMOS NESAŽININGŲ SĄLYGŲ KONTROLĖS EFEKTYVUMO ANALIZĖ... ..	35
6.1	Vartojimo sutarčių sąlygų atitikties nesąžiningumo kriterijams vertinimo ex officio trūkumai ..	35
6.2	Vartotojų viešojo intereso apsaugos trūkumai	42
7	VARTOTOJŲ PASITIKĖJIMO VVTAT ANALIZĖ	47
	IŠVADOS	52

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

SANTRAUKA

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir praktinė reikšmė: Viena iš kertinių vartotojų apsaugos sričių yra vartotojų apsauga nuo nesąžiningų sąlygų¹. Nors doktrinoje yra plačiai diskutuojama apie Nesąžiningų sąlygų direktyvoje² nustatytą vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmą, tačiau pačiam šios kontrolės mechanizmo įgyvendinimui skiriama ne tiek daug dėmesio³.

Kadangi vartotojai priskiriami prie labiausiai pažeidžiamų visuomenės dalių kategorijos, teisės aktais yra numatyta jos, kaip silpnesnės sutarties šalies, apsaugos nuo nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse principas, kuris ir yra įgyvendinamas minėto nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo dėka. Todėl ypatingai svarbu, kad toks kontrolės mechanizmas veiktų kuo sklandžiau, nes nuo jo veiklos veiksmingumo tiesiogiai priklauso ir visų vartotojų teisių apsauga.

Tačiau atsižvelgus į faktą, kad Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos (toliau-VVTAT) priimamų kiekvienais metais nutarimų skaičius, iš esmės, nemažėja⁴, o teismų praktika nesąžiningų sąlygų kontrolės srityje nors nėra gausi, tačiau prieštaringa, gali kilti klausimas, ar Lietuvoje įtvirtintas nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas yra efektyvus. Siekiant atsakyti į šį klausimą, šiame darbe bus analizuojama tiek VTTAT, tiek teismų vykdoma nesąžiningų sąlygų kontrolė, bei aptariami šios kontrolės trūkumai.

Darbo originalumas: Atsižvelgiant į nagrinėjamos temos specifinę sritį, reikėtų pabrėžti, jog ši tema be doc. Dr. Danguolės Bublienės mokslinių darbų nėra plačiai analizuojama. Tačiau pažymėtina, kad nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo efektyvumo problemos buvo nagrinėjamos D. Tumelio magistro baigiamajame darbe. Lietuvos ir Europos Sąjungos mokslinėse publikacijose nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas nagrinėjamas tik doktrininio aspektu.

Darbo tikslas: Darbe atliekamo tyrimo tikslas – išnagrinėti VVTAT ir teismų praktiką, išanalizuoti nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo įtvirtintą teises aktuose

¹ Bublienė, D., Nesąžiningų sąlygų kontrolės įgyvendinimas Lietuvoje: efektyvus mechanizmas? Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai: Vartotojo, kaip sutarties šalies, apsauga. 2013 m. Mykolo Romerio universitetas. P. 112.

² 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 1993 95/29).

³ Bublienė, D., Nesąžiningų sąlygų kontrolės įgyvendinimas Lietuvoje: efektyvus mechanizmas? Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai: Vartotojo, kaip sutarties šalies, apsauga. 2013 m. Mykolo Romerio universitetas. P. 112.

⁴ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2015 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?571171136>.

reglamentavimą, įvertinti Lietuvoje vykdomo nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo trūkumus ir problemines sritis.

Darbo uždaviniai: Siekiant darbe iškelto tikslo, išskiriami tokie uždaviniai:

1. Išanalizuoti, ar nacionalinėje teisėje yra tinkamai įgyvendintos Tarybos direktyvos 93/13/EEB 7 straipsnio nuostatos dėl nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo;
2. Nustatyti, ar VVTAT vykdoma nesąžiningų sąlygų kontrolė yra efektyvi;
3. Nustatyti, kaip vykdo nesąžiningų sąlygų kontrolę teismas, ir ar jo vykdoma kontrolė yra efektyvi;
4. Išanalizuoti, kokią reikšmę nesąžiningų sąlygų kontrolei turi vartotojų pasitikėjimas VVTAT.

Darbo objektas: Darbe atliekamo tyrimo objektas – su vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės efektyvumu susijusios problemos.

Darbo tyrimo metodai: Atsižvelgiant į darbe atliekamą tyrimą buvo naudojami įvairūs mokslinio tyrimo ir teisės aiškinimo metodai:

Taikant lingvistinį metodą aiškinamas teisės normų, reglamentuojančių nesąžiningų sąlygų kontrolę, turinys, VVTAT nutarimų ir teismų praktikos formuluotės.

Taikant lyginamąjį metodą atskleidžiami nacionalinio ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo skirtumai, privalumai bei trūkumai.

Teologinis metodas pasitelkiamas atskleidžiant nacionalinio teisinio nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės mechanizmo reglamentavimu numatytus tikslus ir uždavinius.

Taikant sisteminį metodą atskleidžiamas aktualių teisės normų tarpusavio santykis ir reikšmė nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės srityje. Taikant šį metodą, atskleidžiama nesąžiningų sąlygų kontrolės reikšmė.

Svarbiausi darbo šaltiniai: Atliekamo tyrimo metu daugiausia remiamasi nacionaliniais bei Europos Sąjungos teisės aktais, tarp kurių svarbiausi – Direktyva 93/13/EEB, LR Vartotojų teisių apsaugos įstatymas, LR Civilinis kodeksas, LR Civilinio Proceso kodeksas. Ypatingas dėmesys skiriamas VVTAT 2010 – 2015 metų veiklos ataskaitoms bei VVTAT ir teismų praktikai. Taip pat darbe naudojami Lietuvos mokslo atstovų D. Bublienės, V. Mikéleno, A. Driuko, V. Nekrošiaus bei kitų autorių darbai.

1 NESĄŽININGŲ SĄLYGŲ DIREKTYVOS 7 STRAIPSNIO ĮGYVENDINIMAS NACIONALINĖJE TEISĖJE

Vartotojų teisių apsaugos reguliavimo poreikis Europos Bendrijos lygiu atsirado 1960-1970 metais.⁵ Tuo metu suaktyvėjus globalizacijos procesams ir pasikeitus ekonominiai padėčiai vartotojų teises įgydavo vis svarbesnę reikšmę. Paplitęs standartinių sutarčių sąlygų naudojimas sutarčių sudarymo metu sukeldavo itin daug neaiškumų, todėl atsirado poreikis ieškoti tinkamo problemos sprendimo. Šiuo tikslu 1993 m. balandžio 5 dieną buvo priimta Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (toliau – Nesąžiningų sąlygų direktyva). Jos pagrindą sudarė Sutarties dėl Europos Bendrijos 100a ir 153 straipsniai, kurie akcentavo vartotojų interesų apsaugą ir vieningos vidaus rinkos sukūrimą, kas pabrėžiama direktyvos preambulėje⁶.

Nuostatos, reglamentuojančios nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmą yra įtvirtintos direktyvos 7 straipsnyje, kuriose numatyta, kad:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuočių pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“⁷.

Kaip matoma, šis straipsnis reikalauja, kad valstybės narės užtikrintų pakankamas ir efektyvias priemones, kurios užkirstų kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse tarp ūkio subjektų ir vartotojų, t.y. nustato preventyvos kontrolės būdą. Kitą tariant, Nesąžiningų sąlygų direktyva reikalauja užtikrinti būtent tokią priežiūros sistemą, kuri būtų pakankama ir veiksminga, tačiau, pačioje direktyvoje nenurodoma kokios priemonės tai galėtų būti. Todėl kyla klausimas, remiantis kokiais kriterijais galima įvertinti tam tikrų priemonių pakankamumą ir veiksmingumą⁸. Pažymėtina, kad atsakymo į šį klausimą nepateikė nei Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, nei Europos Komisija⁹, tačiau atsižvelgus į direktyvos minimalaus harmonizavimo pobūdį ir joje įtvirtintų nuostatų visumos kontekstą, darytina išvada, kad apie priemonių efektyvumą ir pakankamumą individualiai sprendžia kiekviena valstybė narė atsižvelgdama į savo šalies teisinės tradicijas, su sąlyga, kad tokios priemonės:

⁵ MALINAUSKAITĖ, J., Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Vartotojų teisės. Informacinė medžiaga. 2015. P. 10.

⁶ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 1993 95/29).

⁷ *Ibid.*

⁸ BUBLIENĖ, D. Nesąžiningų sąlygų kontrolės įgyvendinimas Lietuvoje: Efektyvus mechanizmas?

Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai: vartotojo, kaip sutarties šalies apsauga. 2013 m. P. 111-125.

⁹ *Ibid.*

- maksimaliai apsaugos vartotojus nuo nesąžiningų sąlygų sutartyse sudaromose su ūkio subjektais;
- suteiks organizacijoms, turinčioms teisėtą interesą apsaugoti vartotojus, iškelti ieškinius dėl nesąžiningų sąlygų uždraudimo;
- nustatys priežiūros nesąžiningų sąlygų priežiūros sistemą, kuri padės užkirsti kelią sąžiningumo kriterijams neatitinkančių sąlygų paplitimą.

Kitaip tariant, direktyvos 7 straipsnis įpareigoja valstybes nares nustatyti preventyvioji nesąžiningų sąlygų kontrolės formą, kuri, iš esmės, yra įgyvendinta CK 6.228¹ straipsnyje bei VTAĮ.

Kaip numatyta CK 6.228¹ straipsnio 10 dalyje, vartotojų teises ginančioms institucijoms teises aktų nustatyta tvarka pavesta kontroliuoti vartojimo sutarčių standartines sąlygas bei ginčyti vartojimo sutarčių nesąžiningas sąlygas¹⁰. Identiška nuostata įtvirtinta VTAĮ 12 straipsnio 6 dalyje, kurioje teigiama, kad VVTAT įstatymu nustatyta tvarka turi pareigą kontroliuoti sutarčių standartines sąlygas ir ginčyti sąžiningumo kriterijams prieštaraujančias vartojimo sutarčių sąlygas¹¹. VTAĮ numatyta, kad vartotojai, susidūrę su nesąžiningomis sąlygomis vartojimo sutartyse gali kreiptis į VVTAT dėl tokių sąlygų įvertinimo sąžiningumo aspektu, tačiau kaip įtvirtinta CK 6.228¹ straipsnio 1 dalyje tik teismui suteikta kompetencija pripažinti nesąžiningas sąlygas negaliojančiomis. Taigi, darytina išvada, kad Lietuvoje nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse kontrolė užtikrinama tiek administraciniu, tiek teisiniu būdu, tačiau galutinė sąlygų pripažinimo negaliojančiomis sprendimo teisė priskirta tik teismui¹².

Teisinių gynybos priemonių kontrolė išplaukia iš direktyvos 6 straipsnio, kuriame numatyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinėse teisėse aktuose, nebūtų privalomos vartotojui <...>¹³“.

Daroma išvada, kad šiuo straipsniu direktyva numato pareigą valstybėms narėms nacionalinėje teisėje nustatyti tam tikras atitinkamas teises priemones, kurios užtikrintų sąlygų, prieštaraujančių sąžiningumo kriterijams, neprivalomumą. Tačiau analizuojant Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostatas kyla klausimas, ar ji gali būti taikoma tuo atveju, jei sutarties sąlygos yra neskaidrios, t.y. neaiškios ir nesuprantamos. Remiantis

¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹¹ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

¹² BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009. P. 340.

¹³ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 1993 95/29).

Nesąžiningų sąlygų direktyvos preambulės 22 punktu, kuriame numatyta, jog sutartys turi būti rašomos aiškia bei suprantama kalba, o kilus abejonėms, privalo būti interpretuojama vartotojų naudai (*contra proferentem*)¹⁴, darytina išvada, kad neskaidrios sutarties sąlygos negali būti laikomos sąžiningomis, nes vartotojas nesuprasdamas sąlygų esmės, negali priimti adekvataus sprendimo¹⁵. Pažymėtina, kad tai yra vienintelė Nesąžiningų sąlygų direktyvoje numatyta sankcija, kuri yra taikoma tais individualiais atvejais, kai kyla abejonių dėl sutarties sąlygos reikšmės¹⁶. Tačiau remiantis direktyvos 5 straipsniu *contra proferentem* taisyklė nėra taikoma kolektyvinių vartotojų interesų gynimo atveju. Taip yra todėl, nes ginant viešąjį interesą pagrindiniu tikslu yra neskaidrias sąlygas pašalinti apskritai, tuo tarpu, individualaus proceso atveju siekiama, kad neskaidri sąlyga būtų neprivaloma tik tam tikram vartotojui, tačiau formaliai nepanaikina¹⁷.

Nacionalinėje teisėje *contra proferentem* taisyklė yra įgyvendinta CK 6.193 straipsnio 4 dalyje, kurioje numatyta, kad kilus abejonėms dėl sutarties sąlygų, jos yra aiškinamos pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai¹⁸. Kitaip tariant, neaiškiai arba nesuprantamai suformuluotos vartojimo sutarties sąlygos yra aiškinamos jas paruošusio verslininko nenaudai.

Taigi, sakytina, kad atsižvelgiant į Nesąžiningų sąlygų direktyvos tikslą apsaugoti vartotoją kaip silpnesnę sutarties šalį, direktyvos nuostatos taikomos ne tik nesąžiningų, bet ir neskaidrių sąlygų aspektu.

Tačiau analizuojant direktyvos nuostatas galima pastebėti, kad jos tikslas sietinas apginti ne tik individualius vartotojus, bet ir kolektyvinius vartotojų interesus¹⁹. Kaip pažymėjo Europos Teisingumo Teismas *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores bylose*²⁰, direktyvos 7 straipsnio 2 dalis atitinkamoms vartotojų apsaugą užtikrinančioms organizacijoms turi būti suteikta kompetencija kreiptis į teismus, kad šie patikrintų ar visuotiniam taikymui nustatytos sąlygos atitinka sąžiningumo kriterijus, ir jei reikia, pripažinti tokias sąlygas neteisėtomis²¹. Šioje byloje teismas pabrėžė, kad vartotojai, kaip silpnesnė sutarties šalis dėl reikiamų žinių ir patirties stokos yra nelygiavertėje padėtyje

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga. 2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos.html>.

¹⁶ BUBLIENĖ, D. Skaidrumo principas ir Nesąžiningų sąlygų direktyva. Teisė, 2006 m. P. 17.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

¹⁹ BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009. P. 333.

²⁰ Europos Teisingumo Teismas. 2000 m. birželio 27 d. sprendimas C-240/98 – C-244/98 *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores*. EU:C:2000:346.

²¹ Valstybinė vartotojų teisių apsaugos komisija. 2012 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas Nr. 10-554 „Dėl *Nordea Bank Finland PLC Lietuvos skyriaus būsto kreditavimo sutarties nr. BK 11/01/29VY*“.

su verslininku, kuri gali būti atstatyta tik pozityviu ieškiniu, nesusijusiu su konkrečiomis šalimis²². Tai reiškia, kad siekiant apginti daugumos vartotojų interesus, Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostatos reikalauja suteikti teisę tam tikroms institucijoms ar organizacijoms, suinteresuotoms bylos baigtimi vartotojų naudai, pateikti ieškinį teismams²³. Lietuvoje kolektyvinių interesų gynimas yra numatytas CPK 441¹ straipsnyje, kuriame įtvirtinta, kad grupės ieškinys, tai toks ieškinys, kuris yra grindžiamas tapačiomis arba panašiomis faktinėmis aplinkybėmis ir juo siekiama tuo pačiu teisinės gynybos būdu apginti į grupę susijungusių fizinių asmenų, kurie pareiškė ieškinį, tapačias ar panašaus pobūdžio materialines teises ar įstatymų saugomus interesus²⁴. Tuo tarpu VTAĮ 30 straipsnio 1 dalyje pateikiamas subjektų sąrašas, kurie turi teisę pateikti ieškinį vartotojų viešajam interesui ginti²⁵. Remiantis šiuo straipsniu kompetencija vartotojų viešajam interesui ginti suteikta VVTAT, įstatyme nustatytas sąlygas atitinkančios vartotojų asociacijos, bei tam tikrais atvejais – kitos valstybės ir savivaldybių institucijos bei juridiniai asmenys²⁶. Taigi, kaip matoma, direktyvos 7 straipsnio 2 dalies nuostatos yra įgyvendintos CPK 441¹ straipsnyje bei VTAĮ 30 straipsnio 1 dalyje.

Teisinėje literatūroje, be minėtų anksčiau kontrolės rūšių taip pat egzistuoja ir ultra – preventyvos kontrolės forma, kuri pagal direktyvą nėra privaloma²⁷, tačiau remiantis jos 8 straipsniu, valstybėms narėms, siekiančioms užtikrinti maksimalią vartotojų apsaugą nėra draudžiama nustatyti ir griežtesnes apsaugos priemones nei yra reikalaujama²⁸. Lietuvoje ši kontrolės forma įgyvendinta CK 6.161 straipsnio 5 dalyje, kurioje numatoma, kad įstatymų nustatytais atvejais verslininkai turi pareigą pateikti atitinkamai valstybės institucijai tvirtinti standartinių sutarčių sąlygas²⁹. Tačiau pažymėtina, kad yra tvirtinamos ne bet kokių sutarčių standartinės sąlygos, o tik įstatyme numatytos viešosios sutartys, kurios atspindi vartotojų viešąjį interesą. Kaip vienoje iš savo nutarčių pabrėžė LAT, šios sutarčių rūšies atsiradimą Lietuvoje nulėmė tam tikrų ūkio šakų srityje konkurencijos nepakankamumas, todėl siekiant apsaugoti vartotojus nuo verslininkų piktnaudžiavimo, bei užtikrinti gyventojų poreikiams strategiškai svarbių prekių ir paslaugų prieinamumą, valstybė nustatė specialias elgesio taisykles, bei esmines privalomas šios rūšies sutarčių

²² BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009. P. 334.

²³ *Ibid.*

²⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 1340.

²⁵ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

²⁸ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 1993 95/29).

²⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

sąlygas³⁰, kurias verslininkai privalo įtraukti į savo sudaromas sutartis su vartotojais. Standartinių sąlygų tvirtinimo pareiga yra numatyta Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo 6 straipsnio 3 punkte, kurioje nustatyta, kad Vyriausybė tvirtina viešosios vandens tiekimo sutarčių standartines sąlygas³¹. Vyriausybės kompetencijai priskiriamas taip pat standartinių sutarčių sąlygų tvirtinimas energetikos srityje, kas numatyta Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo³² 5 straipsnio 8 dalyje bei gamtinių dujų srityje remiantis Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo³³ 6 straipsnio 3 dalimi. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog standartines sutarties sąlygas tvirtina draudimo priežiūros komisija³⁴. Mokslo ir studijų srityje standartinės sutarties sąlygas tvirtinamos Švietimo ir mokslo ministerijos pagal Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo³⁵ 54 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą. Tuo tarpu Valstybinis turizmo departamentas, remiantis Lietuvos Respublikos turizmo įstatymo³⁶ 6 straipsnio 2 dalimi, tvirtina standartinių sutarčių sąlygas turizmo srityje. Standartinės pensijų kaupimo sutarties sąlygas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos kaupimo įstatymo 6 straipsnio 5 dalimi, tvirtina priežiūros institucijos bendru teises aktu³⁷.

Taigi, Lietuvoje be teisinių gynybos priemonių ir preventyvos kontrolės yra nustatytas ir ultra - preventyvos kontrolės mechanizmas. Nesąžiningų sąlygų direktyva, iš esmės, nereikalauja valstybių narių numatyti šios kontrolės formos³⁸, tačiau, kaip jau buvo minėta, jos 8 straipsnis taip pat nedraudžia nustatyti ir griežtesnes apsaugos priemones, todėl, atsižvelgus į faktą, kad Lietuvoje yra įgyvendintos visos trys kontrolės rūšys, daroma išvada, jog Lietuvoje nustatytas nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas yra griežtesnis nei to reikalauja direktyva.

Apibendrinant pasakytina, kad, iš esmės, visos direktyvos nuostatos nacionalinėje teisėje buvo įgyvendintos tinkamai. Atsižvelgiant į tai, kad taip pat nustatyta ir ultra –

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 7 d. nutartis UAB „ŽVC v. mokslinė – gamybinė AB „Precizika“, Nr. 3K-3-90/2012.

³¹ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-07-27, Nr. 82-3260.

³² Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2224.

³³ Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2743.

³⁴ Lietuvos Respublikos transporto priemonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007-06-02, Nr. 61-2340.

³⁵ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.

³⁶ Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998-04-03, Nr. 32 – 852.

³⁷ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003-07-30, Nr. 75-3472.

³⁸ BUBLIENĖ, D. Nesąžiningų sąlygų kontrolės įgyvendinimas Lietuvoje: Efektyvus mechanizmas? Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai: vartotojo, kaip sutarties šalies apsauga. 2013 m. P. 111-125.

preventyvios kontrolės rūšis, kuri pagal direktyvą nėra reikalaujama, darytina išvada, kad Lietuvoje veikia griežtesnis nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas nei numatyta direktyvoje.

2 VVTAT NESĄŽININGŲ SĄLYGŲ STATISTINĖ ANALIZĖ

Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, remdamasi VTAĮ 12 straipsnio 1 dalies 6 punktu, kontroliuoja sutarčių standartines sąlygas ir ginčija nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas³⁹. Į Tarnybą, su prašymu įvertinti vartojimo sutartis nesąžiningų sąlygų taikymo požiūriu, gali kreiptis tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys. Visi nagrinėjami atvejai ir priimti nutarimai yra pateikiami viešai prieinamose veiklos ataskaitose VVTAT interneto puslapyje. Taigi, remiantis VVTAT 2010 – 2015 m. veiklos⁴⁰ ir vartotojų prašymų⁴¹ analizės ataskaitomis peržiūrėtų vartojimo sutarčių bei priimtų nutarimų rezultatus galima pavaizduoti lentelėje:

Lentelė Nr. 1

Metai	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo požiūriu įvertintų vartojimo sutarčių skaičius (išnagrinėta)	181	175	135	132	184	140
Asmenų prašymų analizės ataskaita (išnagrinėtos sutartys)	149	152	142	195	184	140
Priimti nutarimai dėl nesąžiningų sąlygų taikymo	149	134	135	132	184	140

Šaltinis: VVTAT 2010 – 2015 m. veiklos ataskaitos. Sudaryta remiantis D. Bublienės straipsniu “Nesąžiningų sąlygų kontrolės įgyvendinimas Lietuvoje: efektyvus mechanizmas?”.

Remiantis lentelėje paskelbtomis metinėmis veiklos ataskaitų rezultatais, galima pastebėti, kad priimamų kiekvienais metais nutarimų dėl nesąžiningų sąlygų taikymo skaičius yra gan stabilus. Kaip išimtį galima išskirti 2014 metus, kuomet buvo priimta net

³⁹ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

⁴⁰ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2010 – 2015 metų veiklos ataskaitos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?2267040817>.

⁴¹ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2010 – 2015 metų vartotojų prašymų analizės ataskaitos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?3127690198>.

184 nutarimai. Deja, VVTAT ataskaitoje nėra konkretizuojama, dėl ko šis skaičius yra apie 37% didesnis, palyginus su kitais metais.

VVTAT veiklos ataskaitose, šalia priimtų nutarimų skaičiaus, neretai pažymima kiek Tarnybos veiklos plane buvo numatyta priimti nutarimų dėl vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų ateinančiais metais. Pavyzdžiui, 2010 m. buvo numatyta priimti 100 nutarimų, 2011m. - 101, 2012 m. – 120, 2013 m. – 125, 2014 m. – 130, o 2015 m. – 140 nutarimų. Nors planuojamų priimti nutarimų skaičius kiekvienais metais nežymiai augo, tačiau kiekvieną kartą jų kiekis buvo didesnis už numatytą veiklos plane. Iš to galima būtų spręsti, kad Tarnybos vykdoma nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolė yra efektyvi, kadangi viršija veiklos plane numatytus rezultatus. Tačiau kyla klausimas, ar galima Tarnybos veiklą vertinti kaip efektyvią vien dėl to, kad yra priimamas didesnis nutarimų kiekis nei numatyta veiklos plane? Žodis „*efektyvus*“ tarptautiniame žodyne apibrėžiamas kaip veiksmingas, duodantis reikiamus arba geriausius rezultatus⁴². Todėl sprendžiant, ar Tarnybos veikla vykdant nesąžiningų sąlygų kontrolę yra efektyvi, reikėtų įvertinti ne tik pagal plane pasiektus tikslus, bet ir nustatyti ar minėti tikslai atneša teigiamų rezultatų, šiuo atveju – nustatyti ar sumažėjo nesąžiningų sąlygų kiekis rinkoje. Iš lentelėje pateiktų duomenų galima pastebėti, kad per pastaruosius 5 metus nesąžiningų sąlygų skaičius rinkoje nesumažėjo, priešingai – 2014 metais užfiksuotas jų padidėjimas. Be to, įvertinus tai, kad Lietuvoje egzistuoja teisinių gynybos priemonių, preventyvos ir ultra – preventyvos kontrolės būdai, t.y. nustatytas griežtesnis nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas nei to reikalauja direktyva, darytina išvada, kad nesąžiningų sąlygų kontrolė nėra efektyvi. Iš to išplaukia, kad nors direktyvos nuostatos buvo perkeltos į nacionalinę teisę griežčiau nei reikalaujama, nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo trūkumai gali egzistuoti jo įgyvendinimo procese, kas ir bus siekiama išaiškinti sekančiuose darbo dalyse.

Apibendrinant pasakytina, kad nepaisant to, jog Lietuvoje nustatytas griežtesnis nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas, atsižvelgiant į VVTAT pateikiamus kasmetinius veiklos ataskaitos rezultatus, darytina išvada, kad jis nėra pakankamai efektyvus.

⁴² Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

3 VVTAT TEISINĖS GALIOS EFEKTYVUMO PROBLEMATIKA

Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 straipsnyje valstybėms narėms yra numatytas reikalavimas nustatyti pakankamas ir veiksmingas priemones, kurios apsaugotų vartotojus ir užkirstų kelią nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse sudaromose tarp ūkio subjektų ir vartotojų⁴³.

Remiantis nacionaliniais teisės aktais, vartotojų apsaugą nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse klausimą reglamentuoja:

LR Civilinis kodeksas:

- Pateikia vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų sampratą;
- Nustato pavyzdinį nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse sąrašą;

LR Vartotojų teisių apsaugos įstatymas:

- Numato sutarčių standartinių sąlygų kontrolės ir nesąžiningų vartojimo sutarčių sąlygų ginčijimo procedūras;
- Nustato vartotojų teisių gynimą ne teisme tvarką;
- Nustato vartotojų viešojo intereso gynimo pagrindą.

Kaip numatyta VTAĮ 11 straipsnio 1 dalyje VVTAT yra valstybės įstaiga, kuri įgyvendina valstybės politiką vartotojų teisių apsaugos srityje ir užtikrina vartotojų teisių apsaugą⁴⁴. VVTAT vartotojų teisių apsaugos srityje atlieka įvairias funkcijas, iš kurių viena yra vartotojų skundų nagrinėjimas vartotojų ginčų sprendimo ne teisme tvarka⁴⁵. Vartotojų teisių gynimas ne teisme yra numatytas VTAĮ šeštame skirsnyje, kuriame nustatyti vartotojų teisių gynimo būdai, ginčus nagrinėjančios institucijos ir jų kompetencija, ginčų nagrinėjimo tvarka ir priimami sprendimai⁴⁶.

Iš esmės, ginčo nagrinėjimas VVTAT reiškia galimybę vartotojams bei verslininkams išspręsti ginčą neteisminiu būdu, kuriame Tarnyba veikia kaip tarpininkas, siekiantis taikaus ginčo sprendimo būdo.

Iki 2016 metų VVTAT priimami sprendimai buvo rekomendacinio pobūdžio, ir tai reiškė, kad tokie sprendimai negalėjo būti įgyvendinami priverstinė tvarka. Be to, tokie Tarnybos priimti sprendimai neriboję šalių pasirinkimo kreiptis į teismą dėl to paties ginčo. Kitaip tariant, VVTAT priimtas dėl individualaus vartotojo ir verslininko ginčo sprendimas nebuvo privalomojo pobūdžio ir buvo traktuojamas kaip ginčo sprendimo

⁴³ BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009. P. 337.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Init“ v. A.N.R. ir Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba*, Nr. 3K-3-416/2013.

variantas, kuris kitaip nei teismo sprendimas, nenustatė privalomų įpareigojimų. Tačiau remiantis naujai įsigaliojusia VTAĮ redakcijos 28 straipsnio 1 dalimi, tuo atveju, jeigu ginčo tarp vartotojo ir verslininko nepavyko išspręsti taikiai, VVTAT įvertinusi visas ginčo aplinkybes, priima sprendimą, kuris įsigalioja ir yra privalomas vykdyti, jeigu nei viena tarp ginčo šalių per 30 dienų nuo sprendimo priėmimo dėl ginčo esmės priėmimo nepareiškia ieškinio bendrosios kompetencijos teisme Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, prašydama nagrinėti ginčą iš esmės⁴⁷. Tai reiškia, kad jeigu nei viena iš šalių per 30 dienų nesikreipia į teismą, toks Tarnybos sprendimas įsigalioja ir įgauna vykdomojo dokumento statusą, kuris gali būti vykdomas priverstinai Civilinio proceso kodekso tvarka⁴⁸. Vykdomo veiksmai atliekami tik vykdomųjų dokumentų pagrindu, t.y. be vykdomojo dokumento atlikti vykdomo veiksmus draudžiama⁴⁹. Šių dokumentų sąrašas yra pateikiamas CPK 587 straipsnyje, kuriame, be kita ko numatyta, kad vykdomieji dokumentai yra ir institucijų sprendimai, kurių vykdymą civilinio proceso tvarka nustato įstatymai. Ginčo atveju tokiu vykdomuoju dokumentu laikytinas vykdomasis raštas⁵⁰. Tokio rašto išdavimą įstatymų leidėjas sieja su tokiu šio akto teisinės galios požymiu kaip vykdytinumas. Tuo tarpu vykdytinumo požymis yra išreiškiamas per valstybės garantuojamą priimto sprendimo prievarta. Kitaip tariant, jeigu verslininkas neįvykdo VVTAT priimto sprendimo geranoriškai, tai VVTAT gali prašyti verslininką įvykdyti sprendimą priverstinai. Tačiau taip pat svarbu pabrėžti, kad VTAĮ 28 straipsnis suteikia galimybę ginčo šalims per 30 dienų kreiptis į teismą, kad toks VVTAT priimtas sprendimas neįgytų privalomosios galios. Kitaip tariant, jeigu ginčo šalys kreipiasi į teismą praėjus numatytam laiko tarpui, toks ieškinys, pagal CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktą, laikytinas nenagrinėtinas teisme.

Analizuojant individualų vartotojo kreipimąsi į VVTAT dėl sąlygų įvertinimo sąžiningumo aspektu atvejį reikėtų pabrėžti, kad dėl dviejų skirtingų mechanizmų egzistavimo, t.y. alternatyvų ginčų sprendimo (toliau – AGS) ir nesąžiningų sąlygų kontrolės, Tarnyba šiuo atveju turi atlikti dvi skirtingas procedūras: įvertinti sutarčių sąlygų atitiktį CK 6.228⁴ straipsnio atžvilgiu, ko pasėkoje priimti atitinkamą sprendimą, ir po tokio sprendimo priėmimo toliau tęsti vartojimo ginčo nagrinėjimą. Pripažinus, kad

⁴⁷ Vartotojų teisių apsaugos įstatymo naujovės. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos Regioninės veiklos koordinavimo skyriaus vedėja Aida Gasiūnaitė - Stavginskienė. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://paramaverslui.eu/wp-content/uploads/2016/10/VTAI-naujoves_2016-10-04-Alytui_AGS.pdf.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

⁴⁹ VIŠINSKIS, V., AMBRASIENĖ, D. Teismo vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarka. *Juridprudencija*. 2008 2(104); 39-47. P. 40.

⁵⁰ Šiaulių miesto apylinkės teismo teismas. 2012 m. kovo 20 nutartis civilinėje byloje UAB „Mechanika“ v. antstolis A. Bložė, bylos Nr. 2-656-772/2012.

tam tikros vartojimo sutartyje esančios sąlygos neatitinka sąžiningumo reikalavimų jos tampa neprivalomos vartotojui, kuris ir kreipėsi su prašymu įvertinti jas sąžiningumo aspektu. Tačiau kaip teigė telefonu kalbinti Tarnybos darbuotojai, toks sprendimas galios tik konkrečioms ginčo šalims, dėl kurių, iš esmės ir buvo priimtas. Kitaip tariant, toks VVTAT sprendimas bus privalomas tik tarp ginčo šalių, tačiau neturės jokių teisinių pasekmių kitiems asmenims.

Išanalizavus pateiktą atvejį, išryškėja viena iš VVTAT priimamų sprendimų problemų – Tarnybos nutarimai, kurie buvo priimti tam tikrais atvejais, kuriais konkrečių ūkio subjektų naudojamos vartojimo sutartyse sąlygos buvo pripažintos kaip nesąžiningos, neturi *res judicata* galios, kuri reiškia, kad ginčas yra galutinai išspręstas, o priimtas sprendimas šalims turi įstatymo galią⁵¹. *Res judicata* principo taikymo efektas pasireiškia dviem aspektais: negatyviuoju ir pozityviuoju. Negatyvusis *res judicata* įtvirtintas CPK 279 straipsnio 4 dalyje reiškia, jog bylos šalys negali pakartotinai pareikšti tapataus ieškinio (*non bis in idem*), o pozityvusis (CPK 182 straipsnio 2 dalis) – sprendimas gali būti naudojamas kaip reikalavimo pagrindas kitoje civilinėje byloje, t.y. sprendimas įgyja prejudicinę galią⁵². Sprendimo prejudicinė galia reiškia, jog įsiteisėjusiu sprendimu nustatytų faktų ir teisinių santykių šalys, kiti dalyvaujantys byloje asmenys ir jų teisių perėmėjai nebegali ginčyti kitose bylose (CPK 279 straipsnio 4 dalis)⁵³. Pozityviojo *res judicata* principo taikymo efektas pasireiškia tuo, kad sprendimas gali būti naudojamas kaip reikalavimo pagrindas kitoje byloje⁵⁴.

Remiantis teismų praktika, byloje priimtu sprendimu nustatyti faktai bus pripažinti prejudiciniais tik tada, kai sprendimas yra priimtas teismo, o ne kitos institucijos. Kitaip tariant, ne teismo priimtas sprendimas bus laikomas tiesiog rašytiniu įrodymu, neturinčiu jokios prejudicinės galios⁵⁵. Iš esmės, vertinant VVTAT, kaip administracinės institucijos priimtą sprendimą, kuris turi vykdomojo dokumento statusą, galima daryti prielaidą, kad toks dokumentas negali būti traktuojamas kaip turintis prejudicinę galią. Tačiau įvertinus aplinkybę, kad toks VVTAT sprendimas įgyja privalomąją galią ir tampa galutiniu sprendimu tuo atveju, jei nei viena iš ginčo šalių nesikreipė per numatytą terminą į teismą su ieškiniu, toks sprendimas gali būti traktuojamas kaip ir įsiteisėjęs teismo sprendimas,

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *V.K. v D.S.*, bylos Nr. 3K-3-282/2012.

⁵² KRIVKA, E. *Res judicata* principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos. *Jurisprudencija*, 2004 m, t. 53(45); 54-64, Vilnius.

⁵³ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 1340.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *V.K. v D.S.*, bylos Nr. 3K-3-282/2012.

⁵⁵ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v E. L.*, bylos Nr. 2A-1540-826/2016.

kuris taip pat yra galutinis ir turintis *res judicata* galią, dėl ko tampa neginčytinas ir privalomas visiems fiziniams ir juridiniams asmenims⁵⁶. Pažymėtina, kad ši tema praktikoje nėra plačiai analizuojama, tačiau kaip pažymėjo V. Višinskis⁵⁷, CPK visų pirma nustato teismo sprendimų vykdymo tvarką, ir nors kitų institucijų sprendimai vykdomi CKP nustatyta tvarka, tačiau pats CKP nereglamentuoja jų sprendimų priėmimo, įsiteisėjimo, vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarkos ir kt⁵⁸.

Sekanti VVTAT teisinės galios problema - priimtas ginčų komisijos nutarimas taikomas tik konkretaus ūkio subjekto atžvilgiu⁵⁹. Kitaip tariant, jeigu kitas verslininkas sutartyse su vartotojais naudoja vienodą, VVTAT pripažintą kaip nesąžiningą sąlygą, vartotojai negalės pasiremti dėl šios sąlygos jau priimtu kito verslininko atžvilgiu Tarnybos nutarimu. Tai reiškia, kad VVTAT, vertindama kito verslininko identišką savo turiniu naudojamą nesąžiningą sąlygą sutartyse su vartotojais, turės pradėti atskirą tyrimą. Kaip pavyzdį galima pateikti VVTAT nutartį, kurioje Tarnybos komisija įvertino UAB „Bitė Lietuva“ naudojamas paslaugų teikimo sąlygas ir vieną iš jų pripažino kaip atitinkančią CK 6.228⁴ straipsnyje nustatytus kriterijus:

„Bitė gali nutraukti paslaugų Jums teikimą, bet darysime tai tik išimtiniais atvejais – Jums nesumokėjus už paslaugas ilgiau kaip 30 (trisdešimt) dienų arba tuo atveju, jei po vieno įspėjimo ir toliau nepagarbiai elgsitės su mūsų darbuotojais“⁶⁰.

Šiuo atveju VVTAT pripažino, jog minėta UAB „Bitė Lietuva“ sąlyga numato ne tik teisę bendrovei vienašališkai nutraukti sutartį nesilaikant CK 6.217 straipsnyje nustatytų reikalavimų, numatančių sutarčių nutraukimo tvarką, bet ir naudojama sąvoka „nepagarbus elgesys“ yra vertinamojo pobūdžio, tad kiekvienu konkrečiu atveju gali būti vertinama skirtingai. Kitaip tariant, tokia sąlyga neatitinka Nesąžiningų sąlygų direktyvos preambulės 22 pastraipoje bei CK 6.228⁴ straipsnio 6 dalyje numatytų nuostatų, kuriuose pažymima, jog vartojimo sutartyse naudojamos rašytinės sąlygos turi būti išreikštos aiškiai ir suprantamai. Tą patį ne kartą savo praktikoje yra akcentavęs ir LAT, pabrėždamas, jog ūkio subjekto pareigai priklauso užtikrinti sutarties sąlygų teisinį

⁵⁶ Kauno apygardos teismo Civilinių skyriaus teisėjas. 2016 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Restauracija“ v UAB „Kauno apdaila“, bylos Nr. 2S-1075-436/2016.

⁵⁷ VIŠINSKIS, V. Ne teismo išduodami vykdomieji dokumentai. Jurisprudencija. 2008 7(109); 47-55. P. 48.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ BUBLIENĖ, D. *Ar sankcijos už nesąžiningų sąlygų naudojimą efektyvios?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/mru_lt dokumentai/katedros/verslo_teises_katedra/Konferencijos/2012_10_18%20Vartotoju_teisiu_apsaugos_teisiniai_aspektai_Europos_Sajungoje/Bubliene_Nesaziningu_sutarcium_salygu_kontrolė.pdf.

⁶⁰ Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2013 m. rugsėjo 18 d. nutarimas Nr. 10-823 „Dėl UAB „Bitė Lietuva“ bendrųjų paslaugų teikimo sąlygų“.

apibrėžtumą ir suderinamumą, o pateiktos sąvokos turi būti kiek įmanoma aiškiau atskleistos bei konkretizuotos⁶¹. Todėl VVTAT įvertinusi nurodytas aplinkybes, sąlygą pripažino kaip pažeidžiančią šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą bei vartotojo teises ir interesus⁶². Kaip minėta, šis Tarnybos nutarimas buvo priimtas UAB „Bitė Lietuva“ atžvilgiu. Tačiau jeigu paaiškėtų, kad identiškos sąlygos yra naudojamos ir kitų, judriojo ryšio paslaugas, teikiančių bendrovių vartojimo sutartyse, VVTAT, užuot pasirėmusi dėl šios sąlygos jau priimtu nutarimu, turės sąlygos vertinimą nesąžiningumo požiūriu procedūrą pradėti nuo pradžių ir nusprendus, kad jos atitinka CK 6.228⁴ numatytus kriterijus – priimti naują nutarimą. Iš esmės, vienodą poziciją išreiškė ir Tarnybos teisės skyriuje dirbantys darbuotojai, kurie patvirtino, kad VVTAT negali remtis priimtu kito verslininko atžvilgiu Tarnybos nutarimu, tad kiekvienu konkrečiu atveju turi pradėti atskirą procedūrą dėl sutarties sąlygų vertinimo sąžiningumo aspektu.

Apibendrinus, sakyтина, kad nuostatos, kuriuos šiuo metu reglamentuoja VVTAT vartojimo ginčų neteisminiu būdu vykdomą procesą ne tik nėra efektyvios, bet ir apskritai apsunkina nesąžiningų sąlygų pašalinimą iš rinkos. Tarnyba, priėmusi sprendimą dėl vieno ūkio subjekto naudojamų nesąžiningų sąlygų, negali juo remtis kito verslininko atžvilgiu, kuris sutartyse su vartotojais naudoja identiškas sąlygas. Kitaip tariant, pagal VTAĮ galiojančias nuostatas, Tarnyba kiekvieno verslininko atžvilgiu turi pradėti atskirą tyrimą, ir konstatavusi, kad jo naudojamos sąlygos atitinka CK 6.228⁴ straipsnyje numatytus kriterijus – atitinkamai, priimti ir naują nutarimą. Atsižvelgus į veikiančių juridinių asmenų rinkoje skaičių, bei kiekvieną dieną sudaromų sutarčių su vartotojais kiekį, Tarnybai tenka labai didelis darbo krūvis, reikalaujantis daug finansinių ir laiko sąnaudų.

Nagrinėjant kitos Europos valstybės vartojimo sutarčių standartinių sąlygų kontrolės mechanizmą, vertėtų atkreipti dėmesį į Lenkijoje nustatytą nesąžiningų sąlygų priežiūros sistemą. Šiuo metu Lenkijos Respublikoje veikia ypatingai retai Europos šalyse sutinkamas nesąžiningų sąlygų registras⁶³. Nesąžiningų sąlygų registras yra viešai

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Fortunos žiedas“ v UADB „Ergo Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-152/2007; 2008 m. sausio 25d. nutartis civilinėje byloje UAB „Klaipėdos autobusų parkas“ v UADB „Ergo Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-45/2008.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Klauzule niedozwolone w umowach między przedsiębiorcami – czy istnieje?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://klauzuleniedozwolone.pl/klauzule-niedozwolone-w-umowach-miedzy-przedsiębiorcami-czy-istnieje/>.

prieinamas⁶⁴, todėl suteikia galimybę kitiems ūkio subjektams ir vartotojams susipažinti su jame pateiktais teismo sprendimais. Be to, verslininkams tokios informacijos prieinamumas yra naudingas standartinių sutarčių sudarymo požiūriu – remdamiesi priimtais teismo sprendimais jie gali nustatyti kokias sąlygas naudojamas savo sutartyse reikėtų pakeisti arba pašalinti.

Į minėtą nesąžiningų sąlygų registrą yra įrašomos tokios sąlygos, kurias Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismo⁶⁵ buvo pripažintos kaip nesąžiningos, t.y. teismui pripažinus ir priėmus sprendimą dėl sąlygos nesąžiningumo ji yra įtraukiama į nesąžiningų sąlygų registrą kartu įrašant ir ją naudojusio ūkio subjekto ar bendrovės duomenis. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad panašią arba identišką sąlygą sutartyje su vartotojais naudojantis kitas ūkio subjektas automatiškai netampa pažeidėju⁶⁶. Tą patį konstatavo ir Lenkijos Apeliacinis⁶⁷ bei Aukščiausias⁶⁸ teismai, pabrėždami, kad į registrą įtrauktos nesąžiningos sąlygos yra pavyzdinės, ir neturi teisinių pasekmių kitam verslininkui, naudojančiam analogiškas sąlygas. Aukščiausias teismas taip pat pažymėjo, kad į registrą įrašyta sąlyga galioja tik tam verslininkui, dėl kurio buvo priimtas toks sprendimas. Tai reiškia, kad kiekvienu konkrečiu atveju teismas, aiškindamas B verslininko naudojamas sąlygas, kurios A verslininko atveju buvo pripažintos kaip nesąžiningos, turės jų sąžiningumą vertinti visos sutarties kontekste, o ne atskirai.

Didžiausias tokio registro privalumas yra toks, jog jame įrašyta sąlyga, kuri buvo pripažinta kaip nesąžininga, turi tiesioginį poveikį visiems vartotojams, kurie buvo sudarę vartojimo sutartį su konkrečiu ūkio subjektu⁶⁹. Kitaip tariant, jeigu Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismas, išnagrinėjęs asmens prašymą dėl vartojimo sutarties nesąžiningų sąlygų taikymo požiūriu konstatuoja, kad sąlygos yra nesąžiningos, jos yra neprivalomos ne tik tam asmeniui, kuris kreipėsi dėl jų įvertinimo procedūros, bet ir visiems kitiems, kurie turėjo vienodas sąlygas savo sutartyse, sudarytose su tuo pačiu verslininku. Tačiau kaip pabrėžiama Konkurencijos ir vartotojų apsaugos tarnybos

⁶⁴ Rejest klauzul niedozwolonych. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: http://decyzje.uokik.gov.pl/nd_wz_um.nsf .

⁶⁵ Pažymėtina, kad nuo 2016 m. balandžio 17 d. šias pareigas vykdo Konkurencijos ir vartotojų apsaugos institucija (UOKiK).

⁶⁶ Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentow. Niedozwolone klauzule. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://uokik.gov.pl/niedozwolone_klauzule.php .

⁶⁷ Lenkijos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2010 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *P v UAB „W*, bylos Nr. 403/10.

⁶⁸ Lenkijos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *T.L ir Z.G. v „B.P.E.T.“ sp.z.o.o.*, bylos Nr. III CZP 80/08.

⁶⁹ Kodeks postępowania cywilnego, Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Dz.U. 1964, Nr. 43, poz. 296. Art. 479 43.

internetiniame puslapyje⁷⁰, sprendimas trečiosioms šalims teisinį poveikį turės tik tada, kai bus įtrauktas į nesąžiningų sąlygų registrą. Tai reiškia, kad asmeniui, kuris kreipėsi į teismą dėl nesąžiningų sąlygų nugincijimo, priimtas sprendimas turės poveikį nuo jo paskelbimo momento teisme, o visiems kitiems – nuo jo įtraukimo į minėtą registrą. Tačiau kaip savo nutarime pabrėžė Lenkijos Aukščiausias Teismas⁷¹, tie sprendimai, kurie buvo priimti dėl sąlygų pripažinimo nesąžiningomis, ir dėl to įtraukti į nesąžiningų sąlygų registrą negali būti vėl apskundžiami teisme. Kitaip tariant, sprendimo dėl nesąžiningos sąlygos įtraukimas į registrą faktas neleidžia pakartotinai iškelti ieškinio teisme tų pačių sąlygų ir to paties ūkio subjekto atžvilgiu (negatyvus *res judicata*).

Nors registre esančios sąlygos *per se* nenustato panašių ar identiškų, kitų verslininkų vartojimo sutartyse naudojamų sąlygų nesąžiningumo, tokio registro buvimas savaime labai palengvina kitų vartotojų sąlygų nesąžiningumo ir negaliojimo įrodinėjimo našta bei apskritai leidžia efektyviau užtikrinti vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolę. Tokiu būdu kiti vartotojai, kurie turi sudarytas sutartis su kitais ūkio subjektais, remdamiesi nesąžiningų sąlygų registre pateiktais sprendimais gali daug lengviau ginti savo pažeistas teises.

Remiantis registre pateikta informacija, galima operatyviai įvertinti, kiek ir kokiose ekonominėse srityse pastaruoju metu buvo nustatyta daugiausia nesąžiningų sąlygų naudojimo atvejų. Kitaip tariant, tokio registro dėka galima būtų pakankamai greitai nustatyti rinkos problematiškiausias vietas, dėl kurių buvo priimta daugiausiai teismo sprendimų dėl nesąžiningų sąlygų naudojimo. Be to, minėtų duomenų analizė galėtų tapti pagrindu atlikti tose sektoriuose veikiančių ūkio subjektų standartinių sutarčių sąlygų stebėseną, ir pašalinti šioje ekonominėje srityje jau esančias nesąžiningas sąlygas, tokiu būdu prevenciškai užtikrinant jų paplitimą ateityje.

Apibendrinus, Lenkijoje galiojančio nesąžiningų sąlygų registro privalumai yra tokie:

- Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismo priimtas sprendimas yra taikomas visiems vartotojams, kurie yra sudarę sutartį su konkrečiu verslininku, kurio šiuo atveju naudojamos sąlygos buvo pripažintos kaip pažeidžiančios sąžiningumo kriterijus;
- Padeda užtikrinti kolektyvinių interesų apsaugą;

⁷⁰ Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentow (UOKiK). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://www.uokik.gov.pl/rejestr_klauzul_niedozywolonych2.php.

⁷¹ Lenkijos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *B. v "I.C." sp.z.o.o.*, bylos Nr. III CZP 95/03.

- Remiantis nesąžiningų sąlygų registro duomenimis, galima operatyviai nustatyti problematiškiausias rinkos sritis ir jose atlikti standartinių sąlygų monitoringą;
- Institucijoms, vykdančioms nesąžiningų sąlygų kontrolę nereikia pakartotinai nagrinėti vartotojų prašymus dėl to paties ūkio subjekto naudojamų vartojimo sutartyse sąlygų, kurios prieš tai buvo pripažintos nesąžiningos. Tokiu būdu sutaupyti finansiniai ir laiko ištekliai gali būti nukreipti į kitas svarbias vartotojų teisių apsaugą užtikrinančias sritis;
- Vartotojai, kurie turi sudarytas sutartis su kitais ūkio subjektais, remdamiesi nesąžiningų sąlygų registre pateiktais sprendimais gali daug lengviau ginti savo pažeistas teises.
- Verslininkai, remdamiesi priimtais teismo sprendimais gali nustatyti kokias sąlygas, naudojamas savo sutartyse, reikėtų pakeisti arba pašalinti.
- Registre pateikta informacija yra vieša ir lengvai prieinama, t.y. nesunkiai pasiekama vidutiniam vartotojui.

Kaip akcentuojama Konkurencijos ir vartotojų apsaugos institucijos internetiniame puslapyje, vienas svarbiausių nesąžiningų sąlygų registro įkūrimo priežasčių buvo ne tik efektyviai sumažinti teismų darbo krūvį, bet ir apginti kuo didesnio vartotojų rato interesus. Daugelio Europos narių nesąžiningų sąlygų priežiūros sistemose yra nustatyta, kad priimtas teismo sprendimas dėl nesąžiningų sąlygų naudojimo yra teisiškai privalomas tik tarp ginčo šalių, t.y. konkrečiam vartotojui ir verslininkui. Tuo tarpu tokios šalys kaip Lenkija, Slovėnija ir Vengrija nukrypo nuo šios taisyklės, suteikiant teismo sprendimams *erga omnes* statusą⁷², kas reiškia, kad teismo priimtas sprendimas dėl sutarties sąlygų pripažinimo nesąžiningomis ir negaliojančiomis turi teisinį poveikį ne tik ginčo šalims bet ir kitiems vartotojams, kurie yra sudarę sutartį su tuo pačiu ūkio subjektu.

Remiantis Lietuvoje nustatyta tvarka, priimti nutarimai yra teisiškai privalomi tik tarp ginčo šalių, ir neturi poveikio trečiosioms šalims, kas apsunkina kitų, su tuo pačiu verslininku sutartį sudariusių vartotojų padėtį. Todėl vartotojai, norintys apginti savo kolektyvinius interesus, šiuo atveju, galėtų kreiptis į teismą su grupės ieškiniu.

Apibendrinant, sakytina, kad Lietuvos nesąžiningų sąlygų kontrolės sistema minėtų valstybių kontekste atrodo neefektyvi, kadangi nors priimtiems VVTAT sprendimas

⁷² Res iudicata a kontrole wzorców umowy. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://prkonsumenckie.wordpress.com/2014/08/31/res-iudicata-a-kontrole-wzorcow-umow-2/>.

suteikiamas vykdomojo dokumento statusas, tačiau jis neturi *res judicata* galios, todėl yra privalomas tik tarp ginčo šalių. Tai reiškia, jog Tarnyba priėmusi sprendimą dėl vieno subjekto naudojamų nesąžiningų sąlygų negali juo remtis kito verslininko atžvilgiu, kuris sutartyse su vartotojais naudoja identišką sąlygą, todėl VVTAT kiekvienu konkrečiu atveju privalo pradėti naują procedūrą dėl sutarčių sąlygų vertinimo CK 6.228⁴ straipsnio požiūriu.

4 GRUPĖS IEŠKINYS DĖL NESĄŽININGŲ SĄLYGŲ UŽDRAUDIMO

Grupės ieškinys priklauso specialiai ieškinių rūšiai, kurios paskirtis yra apginti kolektyvinius interesus⁷³.

CPK 441¹ straipsnio 2 dalis nustato, kad vartotojai, kurie siekia apginti savo pažeistas teises, turi sudaryti ne mažesnę kaip dvidešimties fizinių ar juridinių asmenų grupę. Pažymėtina, kad kiekviena grupė privalo turėti atstovą, kuriuo gali būti išrinkta VVTAT arba vartotojų teises ginanti asociacija, kuri bus laikoma pagrindiniu grupės ieškovu per visą bylos nagrinėjimo procesą teisme. Svarbiausias grupės požymis yra tas, jog grupės narius turi sieti tapačios arba itin panašios faktinės aplinkybės, kuriomis siekiama tapataus teisių gynimo būdo⁷⁴ – pvz., šiuo atveju, pripažinti ūkio subjekto naudojamas sutarčių sąlygas nesąžiningomis ir negaliojančiomis. CPK 441¹ straipsnio 3 dalis nustato, kad rengiant grupės ieškinį taip pat yra būtinas advokato dalyvavimas. Tai reiškia, kad siekiant apginti kolektyvinį interesą teisme, kiekviena grupė apart atstovo taip pat privalo turėti ir advokatą, kuris atstovaus grupės interesus per visą teismo procesą. Tačiau kaip numato CKP, siekiant pasinaudoti grupės ieškinio institutu teisme, grupės atstovas prieš tai turi tiesiogiai kreiptis su rašytine pretenzija į atsakovą, joje pareiškiant grupės reikalavimus - tokiu būdu suteikiant jam galimybę ginčą išspręsti taikiai. Į teisminę ginčo nagrinėjimo stadiją pereinama tik tuo atveju, jeigu atsakovas per teisės aktuose numatytą terminą nepateikė atsakymo arba atsisakė patenkinti pretenzijoje ieškovo nurodytus reikalavimus. Išnagrinėjus grupės ieškinį teismas priima bendrą visiems grupės nariams sprendimą, kuris turi *res judicata* galią ir yra privalomas visai grupei⁷⁵.

Vertinant grupės ieškinio privalumus nesąžiningų sąlygų kontrolės kontekste, manytina, kad šis institutas yra ypatingai palankus vartotojų, kaip silpnesniosios sutarties šalies, interesų gynimo būdas, kadangi suteikia galimybę daug efektyviau ir veiksmingiau ginčyti tapačias nesąžiningas sąlygas nei individualaus ieškinio atveju. Reikėtų manyti, jog daugelis vartotojų veikdami pavieniui dėl teisinių žinių stokos, didelių bylinėjimosi išlaidų ar kitų panašaus pobūdžio formalių aplinkybių nesiryžtų inicijuoti teismo

⁷³ BUBLIENĖ, D. *Ar grupės ieškinys padėtų geriau apginti vartotojo teises?* [interaktyvus] Vilnius, Moskslinė – praktinė konferencija “Civilinio proceso teisės aktualijos ir modernizavimo tendencijos, 2009 m.. [žiūrėta 2016 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: http://web.vu.lt/tf/d.bubliene/files/2013/10/04.-Presentation_Conference_Civil-Procedure_2009-03-18.pdf.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002 m. balandžio 6 d. Nr. 1340.

⁷⁵ BUBLIENĖ, D. *Ar grupės ieškinys padėtų geriau apginti vartotojo teises?* [interaktyvus] Vilnius, Moskslinė – praktinė konferencija “Civilinio proceso teisės aktualijos ir modernizavimo tendencijos, 2009 m.. [žiūrėta 2016 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: http://web.vu.lt/tf/d.bubliene/files/2013/10/04.-Presentation_Conference_Civil-Procedure_2009-03-18.pdf.

proceso. Grupės ieškinio atveju nustatyta, jog vartotojus privalo atstovauti grupės atstovas bei advokatas. Tačiau CPK 441⁴ straipsnyje pažymėta, kad grupei atstovauti gali tik tokie asmenys, kurių veiklos sritis ir tikslai yra tampriai susiję su grupės ieškiniu reiškiamais reikalavimais. Kitaip tariant, grupės atstovai privalo turėti specifinių žinių nagrinėjamoje srityje ir būti suinteresuotais bylos baigtimi vartotojų naudai. VTAĮ 30 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog viešojo vartotojų intereso gynimo teisė yra numatyta VVTAT bei atitinkamoms vartotojų asociacijoms. Taigi, darytina išvada, kad kolektyvinių interesų nagrinėjimu teisme užtikrinamas efektyvesnis būdas didelių grupių vartotojams apginti savo teises, kadangi vartotojus atstovauja šią kompetenciją turinčios valstybinės institucijos arba vartotojų organizacijos, be to, nagrinėjant ginčą kolektyviniu būdu vartotojams taip pat tenka daug mažesnes atstovavimo ir bylinėjimosi išlaidos.

Viena iš grupės ieškinio ypatybių yra ta, kad CPK 441⁸ straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata numato tam tikrą terminą, leidžiantį prie bendro grupės ieškinio prisijungti naujiems nariams. CPK 441¹⁰ straipsnyje nurodoma, kad tapačiomis arba panašiomis faktinėmis aplinkybėmis grindžiamas individualus ieškiny, kuriame keliami tapatūs arba panašūs reikalavimai tam pačiam atsakovui ir siekiama tuo pačiu teisinės gynybos būdu apginti materialines teises ar įstatymų saugomus interesus, ieškovas savo iniciatyva arba teismo siūlymu gali atsiimti individualų ieškinį ir tapti grupės nariu⁷⁶. Kitaip tariant, individualų ieškinį dėl tapačių ar panašių aplinkybių tam pačiam atsakovui pateikęs ieškovas gali pasinaudoti grupės ieškinio institutu, tačiau jam taip pat neatimta teisė šios galimybės atsisakyti. Be to, kaip savo sprendime pažymėjo ESTT⁷⁷, nacionaliniai teismai negali tokio asmens pasirinkimo riboti arba kažkaip kitaip kliudyti apginti pažeistas teises, pavyzdžiui, sustabdant individualios bylos nagrinėjimą iki kol bus išnagrinėtas grupės ieškiny. Kaip nurodė ESTT, Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 straipsnio 1 dalyje yra nurodyti individualūs ieškiniai, kuriuos gali pareikšti dėl nesąžiningų sąlygų nukentėję vartotojai, ir kad šie ieškiniai yra įprasta teisių gynimo priemonė jų interesams apsaugoti, tuo tarpu to paties straipsnio 2 dalyje numatyti grupės ieškiniai yra papildoma šios apsaugos užtikrinimo priemonė⁷⁸. Kitaip tariant, direktyva valstybėms narėms numato pareigą nustatyti tokias teises priemones, kurios, visų pirma, suteiktų galimybę pateikti individualius ieškinius, skirtus sutarčių sąžiningumui nuginčyti, ir grupes ieškinius kaip papildomą apsaugos priemonę, kadangi, kaip pabrėžė ESTT, grupės

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002 m. balandžio 6 d. Nr. 1340.

⁷⁷ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. sausio 14 d. sprendimas *Jorge Sales Sinués and Youssouf Drame Ba v Caixabank SA and Catalunya Caixa SA* C-381/14 ir C385/14, EU:C:2016:252.

⁷⁸ *Ibid.*

ieškiniai negali pakeisti individualių ieškinių arba užkirsti jiems kelią⁷⁹. Iš to išplaukia, kad vartotojo galimybė prisijungti prie grupės ieškinio negali būti tapatinama su individualaus ieškinio pateikimu. Toks Komisijos sprendimas grindžiamas tuo, kad grupės ieškinio atveju gali būti siekiama visiškai kitokio tikslo nei individualiais ieškiniiais, be to, gali būti pažeisti atitinkamų vartotojo interesai, nes individualų ieškinių pareiškęs ieškovas praras galimybę gauti atitinkamus atsakymus į jo pateiktus prašymus, ir taps priklausomas nuo sprendimo, kuris bus priimtas grupės ieškinio atveju. Atsižvelgiant į tai, negali būti pateisinamos nacionalinės priemonės, kurios suvaržytų vartotojų teises dėl individualaus ieškinio pateikimo. Iš esmės, tą patį pažymėjo ESTT ir kitame sprendime⁸⁰, pareikšdamas, kad individualų ieškinių nagrinėjantis teismas negali *ex officio* taikyti tokių laikinų apsaugos priemonių, kuriomis automatiškai bus sustabdytas bylos nagrinėjimas iki tol, iki bus priimtas galutinis sprendimas dėl pateikto grupinio ieškinio. Kaip pabrėžė Komisija, laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tik tuo atveju, jei pats vartotojas aiškiai suformulavo tokį prašymą. Be to, tokių priemonių taikymas gali pakenkti pagal Nesąžiningų sąlygų direktyvą siekiamos vartotojo apsaugos veiksmingumo, kadangi individualaus ieškinio sustabdymo atveju iki kol bus priimtas sprendimas grupės ieškinyje, vartotojui kyla gresmė patirti dar didesnę žalą.

Atsižvelgus į ESTT šiuo klausimu pateiktus prejudicinius sprendimus ir Lietuvoje nustatytą reglamentavimą, darytina išvada, kad CPK 441¹⁰ straipsnio nuostatos suteikia vartotojams apginti kolektyvinius interesus kaip tai yra numatyta Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 straipsnio 2 dalyje. Be to, pažymėtina, kad VTAĮ 30 straipsnio 3 dalyje taip pat pateikiama lakoniška užuomina, į tai, kad vartotojas gali ginti savo pažeistas teises individualiai.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. spalio 26 d. sprendimas *Fernández Oliva*, C568/14 ir C570/14, EU:C:2016:828.

5 VVTAT VYKDMOS NESĄŽINGŲ SĄLYGŲ KONTROLĖS EFEKTYVUMO ANALIZĖ

5.1 Standartinių sutarčių sąlygų tvirtinimo trūkumai

Vienas iš VVTAT nesąžiningų sąlygų kontrolės vykdomų būdų yra standartinių sąlygų sutartyse tvirtinimas⁸¹. CK 6.185 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad standartinėmis laikomos tokios sąlygos, kurias bendram nevienkartiniam naudojimui iš anksto parengia viena šalis nederindama jų su kita šalimi ir kurios be derybų su kita šalimi taikomos sudaromose sutartyse⁸². Kitaip tariant, sutartis su standartinėmis sąlygomis iš esmės yra sudaroma be šalių derybų, visiškai nederinant sutarties sąlygų nei jų turinio, o tai gali lemti didesnę sutarties šalių interesų pusiausvyros pažeidimo ne vartotojo naudai tikimybę⁸³. Dėl šių priežasčių įstatymuose ypatingai pabrėžiama būtinybė kontroliuoti standartinių sutarčių sąlygas vartojimo sutartyse.

Lietuvos teisės aktuose yra numatyta, jog tam tikrose srityse naudojamos standartinės sutarčių sąlygos privalo būti derinamos su kompetentingomis valstybės institucijomis. Kaip numato CK 6.161 straipsnio 5 dalis, įstatymų nustatytais atvejais verslininkas privalo pateikti atitinkamai institucijai tvirtinti standartines viešosios sutarties sąlygas⁸⁴. Kitaip tariant, viešoji sutartis yra viena iš sutarties rūšių, kuriai įstatymais ribojamas sutarčių laivės principas, o tai reiškia, kad sutarties šalys negali tiesiogiai nustatyti visų sutarties sąlygų kadangi jos yra reglamentuojamos atitinkamų teisės aktų.⁸⁵ Be to, to paties CK straipsnio pirmoje dalyje patikslinama, jog viešąja sutartimi laikoma tokia sutartis, kurią sudaro verslininkas, teikiantis paslaugas ar parduodantis prekes visiems, kas tik kreipiasi (transporto, ryšių, elektros, šilumos, dujų, vandentiekio ir kt. organizacijos)⁸⁶. Taigi, norint tam tikrą sutartį pripažinti viešąja sutartimi, ji turi atitikti sekančius požymius:

- viešosios sutarties šalis yra ūkio subjektas, kuris verčiasi tam tikra veikla, kurios priduktą privalo parduoti arba suteikti paslaugas visiems, kurie į jį dėl šito kreipiasi (CK 6.161 straipsnio 2 dalis);

⁸¹ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

⁸² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga. 2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos.html>.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 7 d. nutartis *UAB „ŽVC v. mokslinė – gamybinė AB „Precizika“*, Nr. 3K-3-90/2012.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

- paslaugos ar prekės turi būti teikiamos vienodomis sąlygomis bei kainomis visiems tos pačios kategorijos vartotojams (CK 6.161 straipsnio 3,4 dalys);
- įstatymų nustatytais atvejais viešosios sutartys yra sudaromos pagal privalomas standartinės, atitinkamų valstybės institucijų, patvirtintas standartinės sąlygas (CK 6.161 straipsnio 5 dalis);
- paslaugas teikiančio ar prekes parduodančio ūkio subjekto veikla yra labiau kontroliuojama valstybės⁸⁷;

Remiantis LAT 2012 m. kovo 7 d. nutartimi, viešųjų sutarčių rūšies atsiradimą nulėmė aplinkybė, kad Lietuvos ūkyje veikia ne viena natūrali monopolija, dėl ko valstybė privalo reglamentuoti tam tikras ūkio šakas, kuriose nėra pakankamos konkurencijos. Kad užtikrinti tinkamą reglamentavimą, valstybė priima teises aktus, kuriuose įtvirtinamos specialios elgesio taisyklės bei esminės privalomos tokių sutarčių sąlygos⁸⁸.

Pažymėtina, jog daugelis viešųjų sutarčių kartu yra ir vartojimo sutartys, kadangi prekių ar paslaugų tiekėjas visada yra juridinis asmuo, o vartotojas – fizinis asmuo. Pagal numatytus įstatymus, verslininkas, sudarydamas viešąją sutartį neturi teisės kam nors suteikti papildomų lengvatų ar kitų privilegijų, o numatytos prekių ar paslaugų kainos turi būti vienodos visiems tos pačios kategorijos vartotojams⁸⁹ - tai yra vienos esminių viešųjų sutarčių požymių. Tokios sutartys su vartotojais paprastai sudaromos pagal iš anksto verslininko parengtas standartinės sąlygas, kurioms ir turi būti taikomas CK 6.228⁴ straipsnyje numatytas teisinis vartojimo sutarčių sąlygų sąžiningumo kontrolės mechanizmas.

Standartinių sąlygų tvirtinimas galėtų būti priskiriamas prie ultra – preventyvos kontrolės formos rūšių, kadangi teisiniame santykiyje tarp verslininko ir vartotojo bus naudojamos ne bet kokios, o tik atitinkamų kompetentingų valstybės institucijų patvirtintos sąlygos. Kitaip tariant, jeigu institucija atsisakys patvirtinti šias sąlygas, jos negali būti pateikiamos vartotojams. Todėl manytina, kad ši kontrolės forma turėtų būti ypatingai efektyvi, kadangi kelias nesąžiningoms sąlygoms yra užkertamas jau pačiame ankstyvajame periode, kai jos dar yra rengiamos ir nėra pateiktos vartotojams⁹⁰.

Remiantis Lietuvos teisės aktais, standartinės sutarčių sąlygos yra tvirtinamos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo srityje, kas yra nustatyta jų įstatymo⁹¹ 6

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 7 d. nutartis *UAB „ŽVC v. mokslinė – gamybinė AB „Precizika“*, Nr. 3K-3-90/2012.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009. P. 337.

⁹¹ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-07-27, Nr. 82-3260.

straipsnio 3 punkte. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 5 straipsnio 10 punkte numatyta, kad Vyriausybė, vykdydama valstybinį energetikos valdymą, tvirtina energijos perdavimo, skirstymo ir tiekimo sutarčių privalomas standartines sąlygas⁹². Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo 6 straipsnyje pabrėžiama, kad Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nustato dujų perdavimo ir paskirstymo sutarčių standartines sąlygas, privalomas dujų įmonėms ir vartotojams⁹³. Panaši nuostata dėl standartinių turizmo paslaugų teikimo sutarčių sąlygų numatyta ir Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme, kuriame nustatyta, jog sutarčių sąlygas tvirtina Valstybinis turizmo departamentas⁹⁴. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 54 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad standartines studijų sutarties sąlygas nustato Švietimo ir mokslo ministerija⁹⁵. Standartinės pensijų kaupimo sutarties sąlygas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos kaupimo įstatymo 6 straipsnio 5 dalimi, tvirtina priežiūros institucijos bendru teisės aktu⁹⁶. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad standartinės sutarties sąlygas tvirtina draudimo priežiūros komisija⁹⁷.

Atsižvelgiant į procedūrų sudėtingumą reikėtų manyti, kad koks kontrolės būdas yra neabejotinai veiksmingas ir apsaugantis vartotojus nuo sąlygų neatitinkančių sąžiningumo kriterijų. Tačiau išnagrinėjus Tarnybos komisijos nutarimus pastebima, jog nesąžiningų sąlygų sutartyse pasitaiko ir tose srityse, kurios privalo būti suderintos su kompetetingomis valstybės institucijomis. Kaip pavyzdį galima pateikti 2012 m. gegužės 16 d. VVTAT nutarimą dėl UAB „Baltic Capital investment“ elektros energijos tiekimo ir vartojimo sutarties⁹⁸, kurioje 5.5. punkte buvo įtvirtinta nuostata, kad:

„Už nesavalaikį apmokėjimą Vartotojas moka Tiekėjui 0,05 % delspinigių už kiekvieną praleistą dieną. Delspinigius skaičiuoja Tiekėjas ir jų sumą įrašo ir pateikia Vartotojui apmokėjimui kartu su PVM sąskaita – faktūra už per praėjusį mėnesį sunaudotą elektros energiją.“

VVTAT pripažino šį sutarties punktą kaip pažeidžiantį vartotojo ir paslaugų teikėjo teisių ir pareigų pusiausvyrą bei nustatantį neproporcingai didelę vartotojo atsakomybę. Vadovaujantis patvirtintų standartinių elektros energijos persiuntimo paslaugos teikimo

⁹² Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2224.

⁹³ Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2743.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998-04-03, Nr. 32 – 852.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003-07-30, Nr. 75-3472.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos transporto priemonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007-06-02, Nr. 61-2340.

⁹⁸ Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2012 m. gegužės 16 d. nutarimas Nr. 10-77 „Dėl UAB „Baltic Capital investment“ elektros energijos tiekimo ir vartojimo sutarties“.

sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo 30 punkto nuostatomis, vartotojui, neatsiskaičiusiam numatytu terminu, už kiekvieną uždelstą dieną gali būti skaičiuojami iki 0,04% nuo laiku nesumokėtos sumos dydžio delspinigiai⁹⁹. Paslaugos teikėjo pareigai priklauso raštu informuoti vartotoją apie delspinigių susidarymą, jų dydį bei priežastis, tad šiuo atveju nebuvo aišku, koku teisiniu pagrindu vartotojui buvo numatyti net 0,05% dydžio delspinigiai. Pažymėtina, kad teisiniai protingumo ir sąžiningumo principai reikalauja, kad sutartyje nustatytos sankcijos būtų proporcingos ir aiškiai pagrįstos. LAT 2006 m. vasario 22 d. nutartyje akcentuojama, jog vartotojas, kaip silpnesnė sutarties šalis, yra priversta priimti jam primetamas stipraus kontrahento sutarties sąlygas, todėl įstatymuose nustatyta stipresnė vartotojo interesų apsauga¹⁰⁰.

Kita tos pačios elektros energijos tiekimo sutarties sąlyga numatė, jog „<...> sutartis gali būti nutraukta kai vartotojas nesilaiko bet kurio iš Sutarties 4.2 punkte nurodytų įsipareigojimų“. Ši sąlyga VVTAT buvo pripažinta kaip nesąžininga, kadangi suteikė ūkio subjektui nutraukti sutartį su vartotoju dėl Sutarties 4.2 punkte nurodytų pareigų nevykdymo. Tačiau remiantis Elektros tiekimo ir naudojimo taisyklėmis, tiekėjas sutartį su vartotoju gali nutraukti tik esant vartotojo kaltei dėl elektros energijos tiekimo nutraukimo bei elektros energijos nenaudojimu¹⁰¹, kitaip tariant, sutartis su vartotoju gali būti nutraukta tik esant teisės aktuose nustatytais pagrindais.

Kitame 2014 m. rugpjūčio 27 d. VVTAT nutarime dėl UAB „Vilniaus vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties, buvo vertinamas sutarties 9 punkte numatyta vandens tiekėjo pareiga: „pranešti abonentui (raštu, faksograma ar telefonograma) apie laikiną vandens tiekimo nutraukimą dėl planinio vandentiekio tinklų remonto ar planinių profilaktikos darbų ne vėliau kaip prieš 24 valandas“¹⁰². Tačiau Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl Viešosios vandens tiekimo sutarties standartinių sąlygų patvirtinimo¹⁰³ 10.1 punkte numatyta, kad viešasis vandens tiekėjas gali laikinai nutraukti, sustabdyti ar apriboti geriamojo vandens tiekimą ir (ar) nuotekų tvarkymo paslaugų teikimą apie tai raštu, ne vėliau kaip prieš 3 dienas iki numatomo

⁹⁹ Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. balandžio 16 d. įsakymu Nr. 1-120 patvirtintų standartinių elektros energijos persiuntimo paslaugos teikimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2010-04-24, Nr. 47-2275.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje V.S ir N.S. v. UAB „Abuva“, Nr. 3K-3-141/2006.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 1-38 dėl elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2010-02-18, Nr. 20-957.

¹⁰² Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2014 m. rugpjūčio 27 d. nutarimas Nr. 10-707 „Dėl UAB „Vilniaus vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties“.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimas Nr. 126 „Dėl Viešosios vandens tiekimo sutarties standartinių sąlygų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2007-02-08, Nr.17-636.

laikino nutraukimo, sustabdymo ar apribojimo, tinkamai pranešęs vartotojams¹⁰⁴. Taigi, UAB „Vilniaus vandenys“ sutarties 9 punktą pažeidė vartotojų teises, nes numatė trumpesnę įspėjimo terminą nei buvo nustatyta teisės aktuose. Dar vienas sutarties punktas numatė, jog: „<...>. Laiku nedeklaravus skaitiklių rodmenų, suvartotas vandens kiekis už einamąjį mėnesį apskaičiuojamas pagal dviejų paskutinių mėnesių rodmenis.“

Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtintame Atsiskaitymo už patiektą geriamąjį vandenį ir suteiktas nuotekų tvarkymo paslaugas tvarkos apraše numatyta, kad vartotojai tiekėjui moka pagal ties vandens tiekimo ir vartojimo ribą įrengtų geriamojo vandens apskaitos prietaisų rodmenis, jeigu sudarytoje tarp tiekėjo ir vartotojo sutartyje nenumatyta kitaip¹⁰⁵. Tad nėra aišku, remiantis koku teisiniu pagrindu, iš anksto vienašališkai parengtoje sutartyje buvo įtvirtinta kitokia atsiskaitymo tvarka. Atsižvelgiant į tai, VVTAT priėjo išvadą, kad tokia sutarties sąlyga neatitinka sąžiningumo kriterijų ir pažeidžia vartotojo teisėtus interesus.

Išnagrinėjus šiuos ir kitus panašius VVTAT komisijos priimtus nutarimus¹⁰⁶, galima konstatuoti, jog nesąžiningų sąlygų pasitaiko net ir tose srityse, kuriuose ūkio subjektams numatyta pareiga suderinti sudaromų vartojimo sutarčių sąlygas su VVTAT. Ko gero, taip yra todėl, kad Vyriausybės, tam tikrose ekonominėse srityse, patvirtintos sąlygos yra traktuojamos kaip tam tikras pavyzdys, kuriuo turėtų vadovautis verslininkai rengiant standartines sutarčių sąlygas, kas yra numatyta, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje, kurioje įtvirtinta, kad:

„Vyriausybė ar jos įgaliota institucija nustato dujų tiekimo vartotojams ir dujų perdavimo bei paskirstymo sutarčių standartines (pavyzdines) sąlygas, kurios privalomos dujų įmonėms ir vartotojams“¹⁰⁷.

Tačiau kaip matoma, net ir tokiu būdu nėra efektyviai užkertamas kelias verslininkams į sutartį įtraukti sąžiningumo kriterijams prieštaraujančias sąlygas.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimas Nr. 126 „Dėl Viešosios vandens tiekimo sutarties standartinių sąlygų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2007-02-08, Nr.17-636.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimas Nr. 127 „Dėl atsiskaitymo už patiektą geriamąjį vandenį ir suteiktas nuotekų tvarkymo paslaugas tvarkos aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2007-02-08, Nr. 17-637.

¹⁰⁶ Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2012 m. kovo 30 d. nutarimas Nr. 10-257 „Dėl AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ elektros energijos pirkimo – pardavimo sutarties“; 2013 M. vasario 22 d. nutarimas Nr. 10-169 „Dėl UAB „Aukštaitijos vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties su vartotoju (daugiabučio namo buto ar kitu patalpų savininku (nuomininku)); 2015 m. spalio 20 d. nutarimas Nr. 10-1527 „Dėl UAB „Sudūvos vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties; 2015 m. spalio 16 d. nutarimas Nr. 10-1522 „Dėl UAB „Tauragės vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties su vartotoju (daugiabučio namo buto ar kitu patalpų savininku (nuomininku)).

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2743.

Taigi, apibendrinant, sakytina, jog standartinių sutarčių sąlygų tvirtinimas neužtikrina efektyvios vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės, kadangi verslininkai, net ir esant Vyriausybės patvirtintoms standartinėms nuostatom, sudarydami rašytines sutartis su vartotojais, gali įtraukti ir nesąžiningas sąlygas. Todėl darytina išvada, kad Lietuvoje veikianti ultra – preventyvi kontrolė nėra pakankamai efektyvi.

5.2 Nesąžiningų sąlygų vykdomo monitoringo trūkumai

Vienas iš nesąžiningų sąlygų kontrolės būdų, kurią vykdo VVTAT, yra sutarčių standartinių sąlygų monitoringas (stebėseną).

VVTAT, norėdama užtikrinti visapusišką vartotojų apsaugą ir siekdama pašalinti nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas iš rinkos savo iniciatyva kartą per metus atlieka aktualios vartojimo srities vartojimo sutarčių stebėseną, kurios metu iš tos vartojimo srities pasirinktų bendrovių sutartis vertina vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo požiūriu¹⁰⁸. Dažniausiai, prieš nusprenddama, kurioje srityje būtų tikslinga atlikti stebėseną, Tarnyba atsižvelgia į viešai prieinamą informaciją, bei informaciją gautą iš pačių vartotojų, vartotojų asociacijų ar kitų institucijų¹⁰⁹. Vartojimo sutarčių standartinių sąlygų stebėsenos nuostatos yra reglamentuojamos Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos vykdomos stebėsenos (monitoringo) taisyklėse, kurioje nustatyta, kad Tarnybos komisija kiekvienais metais iki sausio 25 dienos nusprendžia, kurios srities vartojimo sutartys tais metais turėtų būti įvertintos nesąžiningų sąlygų požiūriu, bei sudaro planuojamų patikrinti ūkio subjektų sąrašą¹¹⁰, kurių prašoma pateikti sudaromų su vartotojais sutarčių kopijas. VVTAT, įvertinus gautas sutartis nesąžiningų sąlygų požiūriu, verslininkams pateikia pasiūlymus pakeisti, panaikinti arba netaikyti tų sutarties nuostatų, kurios buvo pripažintos atitinkančiomis nesąžiningų sąlygų nustatymo kriterijus. Tuo atveju, jeigu verslininkas iki nurodyto termino neįvykdo Tarnybos pasiūlymo ir nepateikia motyvuoto paaiškinimo, VVTAT, remdamasi VTAĮ 32 straipsnio 2 dalimi, kreipiasi į teismą su ieškiniu dėl sutarties nuostatų pakeitimo arba pripažinimo negaliojančiomis.

Įvykdytos stebėsenos rezultatai kiekvienais metais skelbiami VVTAT veiklos ataskaitoje, kurioje pranešama, kokiose vartojimo srityse buvo atliktas monitoringas.

¹⁰⁸ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2010 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?571171136>.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos direktoriaus įsakymas dėl valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos vykdomos stebėsenos (monitoringo) taisyklių patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 12 – 488.

Ataskaitoje taip pat pateikiamas patikrintų ūkio subjektų sąrašas, ir išvardinami nutarimai, kurie buvo priimti jų atžvilgiu.

Remiantis 2010 – 2015 metų veiklos ataskaitomis, buvo atlikta sekančių vartojimo sričių vartojimo sutarčių stebėseną:

Lentelė Nr.2

Vartojimo sritys, kuriuose buvo atlikta vartojimo sutarčių stebėseną (monitoringas) 2010 – 2015 m.						
Metai	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Būsto paskolų sutarčių sritis	Elektros energijos pirkimo – pardavimo bei prisijungimas prie elektros tinklų sritis	Skaitmeninės kabelinės televizijos sritis	Internetinės prekybos sritis	Dujų (suskystintų naftos dujų, gamtinių dujų) sritis	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sritis

Šaltinis: Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2010 - 2015 metų veiklos ataskaitos.

Toks kontrolės būdas galėtų būti priskiriamas prie preventyvos kontrolės nes užkertą kelią paplįsti sutartims, kuriose naudojamos nesąžiningos sąlygos. Preventyvi kontrolė numatyta Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 straipsnyje ir vadinama preventyvi, kadangi yra taikoma sutarties rengimo ir sudarymo procese, bei yra nukreipta į nesąžiningų sąlygų pašalinimą iš rinkos¹¹¹. Kitaip tariant, šios kontrolės metu yra preventyviai tikrinamos standartinės sutarčių sąlygos, ir jeigu jos neatitinka nustatytų sąžiningumo kriterijų - privalo būti pašalintos, o tai, savo ruožtu, užtikrina vartotojų apsaugą, kadangi nesąžiningos sąlygos neatsiduria jų sutartyse. Todėl šią kontrolės formą galima būtų vertinti kaip nukreiptą į ateitį¹¹². Vykdydama šios rūšies kontrolę, VVTAT vienu metu nagrinėja keliasdešimt pasirinktos vartojimo srities bendrovių sutartis, ir nustatius, kad vartojimo sąlygos yra nesąžiningos, besikreipdama į ūkio subjektus ar į teismą, gali jas operatyviai pašalinti. Galima būtų teigti, kad toks kontrolės būdas turėtų užtikrinti ne tik geresnę vartotojų apsaugą, nes nesąžiningos sąlygos neatsiduria jų sutartyse, bet ir apskritai, žymiai sumažinti nesąžiningų sąlygų kiekį rinkoje. Tačiau remiantis VVTAT ir teismų praktikos analize, darytina išvada, kad nepaisant kasmet vykdomo monitoringo nesąžiningų sąlygų skaičius tose srityse, kur buvo vykdoma

¹¹¹ BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009. P. 339.

¹¹² *Ibid.* P. 338.

sutartčių standartinių sąlygų stebėseną, nesumažėjo. Viena iš svarbiausių priežasčių, nulemiančių vykdomo monitoring neefektyvumą yra būtent tai, kad nėra nustatyto mechanizmo, kuris priverstų ūkio subjektus laikytis Tarnybos komisijos pasiūlymų, dėl to kyla grėsmė, kad verslininkai po kurio laiko vėl gali pakartoti pažeidimą. VVTAT 32 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tuo atveju, jeigu Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba nustato, jog tam tikros sąlygos yra nesąžiningos, ji kreipiasi į šias sąlygas vartojimo sutartyse naudojantį ūkio subjektą, ir pasiūlo jam per 14 dienų jas pašalinti arba pakeisti bei nurodo, kad neįvykdžius tokio siūlymo tarnyba kreipsis su ieškiniu į teismą dėl tokių sąlygų pripažinimo nesąžiningomis ir negaliojančiomis¹¹³. Remiantis VVTAT veiklos ataskaitomis, iš esmės visi verslininkai palankiai atsižvelgia į Tarnybos pateiktus pasiūlymus pakeisti, panaikinti ar netaikyti nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais¹¹⁴, tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kaip rodo VVTAT praktika, toks verslininkų elgesys gali būti laikinas. Kaip pavyzdį galima pateikti VVTAT 2013 m. išnagrinėtą nutarimą dėl UAB „CGATES“ nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse naudojimą. Šios įmonės paslaugų teikimo sutarties 11 punkte numatyta, kad:

„UAB „Cgates“ turi teisę, Taisyklėse nustatyta tvarka, keisti retransliuojamas televizijos programas bei jų skaičių, laikinai sustabdyti paslaugų teikimą, keisti mokesčio už Paslaugas dydį, apriboti, sustabdyti ar nutraukti paslaugų teikimą“¹¹⁵.

VVTAT priimtame sprendime konstatavo, kad ši sąlyga pažeidžia vartotojo interesus, kadangi bendrovė gali vienašališkai ne tik keisti mokesčio už paslaugą dydį, bet ir nutraukti sutartį, sustabdyti ar apriboti paslaugų teikimą, nenurodant kokiu pagrindu ir dėl kokių priežasčių¹¹⁶. Kaip nustatė VVTAT, vartotojui paslaugų mokestis, retransliuojamos programos ir jų skaičius yra esminės sąlygos, ir vartotojas sudarydamas sutartį pagrįstai tikisi visą jos galiojimo laiką matyti tam tikras programas bei mokėti sutartyje nustatytą mokesčių¹¹⁷. Tačiau atsižvelgiant į bendrovės sutarties 11 punkto sąlygą, bendrovė pasilieka sau teisę vienašališkai keisti mokesčio už paslaugas dydį, bei pakeisti retransliuojamas televizijos programas ir jų skaičių¹¹⁸. Pažymėtina, kad Civilinio kodekso 6.720 straipsnyje numatyta, jog paslaugų kaina nustatoma šalių susitarimu ir gali būti keičiama tik sutartyje nustatyta tvarka ir atvejais¹¹⁹. Be to, 6.217 straipsnio 1 dalyje

¹¹³ *Ibid.* P. 340.

¹¹⁴ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2015 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?571171136>.

¹¹⁵ Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2013 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 10-1034 „Dėl UAB „Cgates“ paslaugų teikimo sutarties ir priedo sąlygų“.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

numatyta, kad šalis gali nutraukti sutartį, jei kita šalis sutarties neįvykdo ar netinkamai įvykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas¹²⁰. VVTAT remdamasi LAT 2004 metų birželio 29 dienos nutartimi pažymėjo, jog siekiant įvertinti, ar sutartis yra pažeista iš esmės, nepakankama nustatyti tik jos pažeidimo fakto, taip pat reikia atsižvelgti ir daugelį kitų veiksnių bei įvertinti CK 6.217 straipsnio 2 dalyje numatytas aplinkybes. CK 6.721 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad paslaugų teikėjas turi teisę vienašališkai nutraukti sutartį tik dėl svarbių priežasčių¹²¹. Beveik identiška nuostata įtvirtinta ir Elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklių 11 punkte, kurioje pažymima, kad sutartis gali būti nutraukta teikėjo iniciatyva sutartyje nurodytu būdu, jei abonementas iš esmės pažeidžia sutartį, iš anksto apie tai jam pranešus¹²². Išnagrinėjus pateiktas aplinkybes VVTAT konstatavo, kad bendrovės UAB „Cgates“ sutarties sąlygos yra nesąžiningos ir pažeidžia vartotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, teises bei teisėtus interesus, todėl remdamasi VVTAĮ 32 straipsnio 2 dalimi, pasiūlė ūkio subjektui per nustatytą laikotarpį jas pakeisti arba pašalinti. UAB „Cgates“ sutiko su VVTAT pasiūlymu ir nesąžiningas sąlygas pašalino. Tačiau atsižvelgus į šiuo metu minėtos bendrovės interneto puslapyje paskelbtas paslaugų teikimo sutarties nuostatas, galima pastebėti, kad sąlygos, kurios VVTAT buvo pripažintos kaip nesąžiningos yra vėl naudojamos sutartyse su vartotojais¹²³. Daroma išvada, kad verslininkas, VVTAT nustačius pažeidimą, nesąžiningas sąlygas pašalino, bet po tam tikro laiko tarpo pakartotinai jas įtraukė. Be to, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad VVTAT komisijos nutarimas dėl UAB „Cgates“ naudojamų nesąžiningų sąlygų buvo išnagrinėtas 2013 m., t.y. praėjus mažiau nei metams po vykdytos standartinių sąlygų vartojimo sutartyse stebėsenos skaitmeninės kabelinės televizijos srityje.

Šis pavyzdys puikiai atspindi Tarnybos vykdomos nesąžiningų sąlygų kontrolės trūkumus. Visų pirma, teisės aktuose nėra numatyta nuostatos, kuri nustatytų pareigą VVTAT tikrinti, ar tie ūkio subjektai, kurie sutiko įgyvendinti pasiūlymą pašalinti ar pakeisti nesąžiningas sąlygas, po tam tikro laiko jų vėl negražino. Be to, nėra numatyta jokių teisinių ar poveikio priemonių ir taisyklių, jeigu Tarnyba įvykdžiusi pakartotinį standartinių sąlygų monitoringą ar išnagrinėjusi sutarties sąlygų sąžiningumą vartotojų prašymu nustatytų, kad bendrovės ir vėl pradėjo taikyti nesąžiningas sąlygas.

Remiantis VVTAĮ nuostatomis, VVTAT, šiuo atveju, turėtų iš naujo kreiptis į verslininką su pasiūlymu pakeisti arba pašalinti nesąžiningas sąlygas iš sutarčių,

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹²² Elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklės, patvirtintos 2005 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus įsakymu Nr. 1V-1160, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 152 – 5627.

¹²³ UAB „CGATES“ paslaugų teikimo sutartis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cgates.lt/userfiles/files/pvz-paslaugu-teikimo-sutartis.pdf>.

sudaromų su vartotojais, tačiau tai, savo ruožtu, ir toliau neužkirstų kelio ūkio subjektams po kurio laiko ir vėl pakartotinai grąžinti jas į sutartis. Be to, atsižvelgus į VTAĮ 40 straipsnio 1 dalį, kurioje yra reglamentuojamos sankcijos už Tarnybos reikalavimų nesilaikymą kitų pažeidimų atvejais, galima pastebėti, kad maksimali verslininkui skiriama bauda siekia 1448 eurų. Taigi, galima daryti prielaidą, jog tokio dydžio pinigine sankcija nėra pakankamai griežta, kad atgrasintu stambius verslininkus nuo pakartotino pažeidimo įvykdymo.

Dar vienas pavyzdys, iliustruojantis minėtus priežiūros mechanizmo trūkumus pastebėtas internetines prekybos srityje veikiančios UAB „Mediashop.lt“ paslaugų teikimo taisyklėse. 2013 m. Tarnybos komisijos nutarime dėl UAB „Mediashop.lt“ VVAT išnagrinėjo šios internetinės parduotuvės taisykles nesąžiningų sąlygų taikymo požiūriu¹²⁴. Taisyklių 11.6 punktą numatė, kad:

„Grąžinamas prekes Pirkėjas gali pristatyti pats į artimiausią UAB „Mediashop“ parduotuvę pažymėtą „Elektromarkt“ prekiniu ženklu (parduotuvių sąrašas) arba atsiųsti naudodamasis savo pasirinkto kurjerio paslaugomis. Tuo atveju, kai prekė grąžinama remiantis 4.2. punkte numatyta teise, Pirkėjui tenka prekių grąžinimo išlaidos¹²⁵.“

Įvertinusi šią sutarties sąlygą VVTAT nusprendė, kad minėtos sąlygos pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą bei vartotojo teises ir interesus¹²⁶, kadangi pirkėjui yra numatyta pareiga padengti prekių grąžinimo išlaidas pasinaudojus CK 6.367 straipsnio 1 dalyje suteikta teise vienašališkai nutraukti prekių pirkimo – pardavimo sutartį, kuri buvo sudaryta ryšio priemonėmis¹²⁷. CK 6.367 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas imperatyvus reikalavimas pardavėjui, gavusiam iš pirkėjo pranešimą apie sutarties atsisakymą, per 15 dienų atsiimti daiktą ir grąžinti sumokėtus pinigus, kitaip tariant, prekybininkas neturi teisinio pagrindo iš pirkėjo reikalauti atlyginti prekės grąžinimo išlaidas. Pripažinta, kad taisyklių 11.6 punktą neatitinka sąžiningumo reikalavimų ir turi būti pakeistas arba pašalintas. Po Tarnybos nutarimo internetinės parduotuvės UAB „Mediashop.lt“ pirkimo – pardavimo taisyklių nuostatos buvo pakeistos. Tačiau šiuo metu UAB „Mediashop“ interneto puslapyje pateiktoje galiojančioje pirkimo – pardavimo taisyklių¹²⁸ redakcijoje nurodoma, jog:

¹²⁴ Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2013 m. spalio 29 d. nutarimas Nr. 10-994 „Dėl UAB „Mediashop.lt“ pirkimo – pardavimo taisyklių nuostatų“.

¹²⁵ *Ibid.*

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹²⁸ Mediashop.lt prekių pirkimo – pardavimo taisyklės. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mediashop.lt/pirkimo-pardavimo-taisykles> .

„4.2. Pirkėjas turi teisę atsisakyti prekių pirkimo – pardavimo sutarties, sudarytos su „mediashop.lt“ internetine parduotuve, pranešdamas apie tai Pardavėjui raštu ne vėliau kaip per 14 dienų nuo prekės pristatymo dienos.“ <...>

„4.5. Tuo atveju, kai prekė grąžinama remiantis 4.2 punkte numatyta teise, Pirkėjui tenka prekių grąžinimo išlaidos¹²⁹.“

Įvertinus pateiktas pirkimo – pardavimo taisykles, darytina išvada, kad savo turiniu jos atspindi tai, kas 2013 metais Tarnybos komisijos nutarimu buvo pripažinta kaip nesąžininga. Kitaip tariant, ūkio subjektas vykdydamas VVTAT nutarimą buvo pašalinęs nesąžiningas taisykles iš sutarties, tačiau praėjus tam tikram laikui ir vėl jas grąžino.

Pažymėtina, kad panašų tyrimą atliko ir D. Tumelis savo magistro baigiamajame darbe tema “Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės efektyvumo problemos“, kuris taip pat nustatė, kad tarp ūkio subjektų vyrauja pakeistų ar panaikintų nesąžiningų sąlygų grąžinimo tendencija į vartojimo sutartis.

Darytina prielaida, kad tokių pavyzdžių, kai verslininkai pakartotinai įtraukia nesąžiningas sąlygas į sutartis gali būti kur kas daugiau, tačiau ne visi verslininkų vartojimo sutarčių pavyzdžiai yra pateikiami viešoje erdvėje.

Apibendrinant, darytina išvada, kad stebėsenos mechanizmas dėl esamų trūkumų nėra pakankamai efektyvus. Pateikti pavyzdžiai atspindi, jog net atlikus vartojimo sutarčių standartinių sąlygų stebėseną, ir pašalinus sąžiningumo reikalavimams neatitinkančias sąlygas, jos vėl po kurio, netgi visai trumpo, laiko pakartotinai grąžinamos į vartojimo sutartis. Kitaip tariant, VVTAT priėmus nutarimą dėl nesąžiningų sąlygų ir pateikus verslininkams pasiūlymą jas pakeisti arba pašalinti negarantuoja, kad po kurio laiko jos vėl neatsidurs sutartyse, sudaromose su vartojais. Taip yra todėl, jog esamame teisiniame reglamentavime Taryba nėra įpareigota tikrinti, ar verslininkai įgyvendinę pasiūlymą dėl sąžiningumo kriterijams neatitinkančių sąlygų netaikymo, praėjus tam tikram laikui tarpui jų vėl negrąžina, be to, taip pat nėra numatyta ir jokių atitinkamų veiksmingų teisinių priemonių, kurie būtų taikomi verslininkams pakartotinai jas grąžinus. Todėl galima teigti, kad kol vykdomos standartinių sąlygų stebėsenos sistemoje nebus įvestos tam tikros naujos priemonės, leidžiančios pašalinti minėtus trūkumus, iki tol nesąžiningi verslininkai turės galimybę vykdyti pakartotinius pažeidimus.

¹²⁹ *Ibid.*

6 TEISMŲ VYKDOMOS NESĄŽININGŲ SĄLYGŲ KONTROLĖS EFEKTYVUMO ANALIZĖ

Kaip buvo minėta pirmoje šio darbo dalyje, nesąžiningų sąlygų kontrolę be VVTAT taip pat vykdo teismas.

Teisminė nesąžiningų sąlygų kontrolė reglamentuojama CK 6.228⁴ ir VTAĮ 12 bei 13 straipsniuose, kuriuose, be kita ko, nurodyta, jog vartotojai, kurių interesai buvo pažeisti dėl nesąžiningų sąlygų taikymo, turi teisę kreiptis į teismą dėl tokių sąlygų pripažinimo negaliojančiomis bei padarytų nuostolių atlyginimo¹³⁰. Tai reiškia, kad vartotojams suteikta teisė teismo tvarka reikalauti pripažinti negaliojančiomis tokias sąlygas, kurios atitinka CK 6.228⁴ straipsnyje numatytus kriterijus¹³¹. Taip pat į teismą dėl nesąžiningų sąlygų nuginkijimo kreipiasi ir VVTAT, jeigu verslininkas per tam tikrą laikotarpį neatsižvelgia į jos pateiktus pasiūlymus dėl sąžiningumo principui neatitinkančių sąlygų vartojimo sutartyse pakeitimo arba panaikinimo bei viešojo intereso gynimo atvejais. Be to, CK 6.228⁴ straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad teismas vartojimo sutarčių sąlygų atitiktį nesąžiningumo kriterijams vertina ir savo iniciatyva¹³².

Taigi, kaip matoma, teismo vaidmuo nesąžiningų sąlygų kontrolėje yra labai reikšmingas, kadangi būtent teismas visais atvejais galutinai pripažįsta ar tam tikros sąlygos yra nesąžiningos, kitaip tariant, teismas yra pagrindinis subjektas, kuris įgyvendina teisingumą vartotojų ginčuose¹³³.

Atsižvelgiant į teismo svarbą kontroliuojant nesąžiningas sąlygas, šioje dalyje bus siekiama atsakyti į klausimą ar jo vykdoma kontrolė yra efektyvi ir pakankama.

6.1 Vartojimo sutarčių sąlygų atitikties nesąžiningumo kriterijams vertinimo *ex officio* trūkumai

CK 6.228⁴ straipsnio 9 dalyje numatyta, kad bylą nagrinėjantis teismas turi pareigą vartojimo sutarčių sąlygų atitiktį nesąžiningumo kriterijams vertinti *ex officio*¹³⁴. Kaip pabrėžė ESTT, siekiant užtikrinti vartotojų apsaugą pagal Nesąžiningų sąlygų direktyvos įtvirtintas nuostatas, tarp vartotojo ir verslininko egzistuojanti nelygybė gali būti atstatyta

¹³⁰ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

¹³¹ Malinauskaitė J., Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Vartotojų teisės. Informacinė medžiaga. 2015. P. 56.

¹³² Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

¹³³ BUBLIENĖ, D., ZEMLYTĖ, E. Arbitražiniai susitarimai (arbitražinė išlyga) vartojimo sutartyse: *per se* nesąžininga sąlyga? Teisė, 2012, Nr. 84, Vilnius. P. 8.

¹³⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

tik pozityvia, su sutarties šalimis nesusijusia intervencija¹³⁵. Byloje *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores*¹³⁶ ESTT atkreipė dėmesį, kad vartotojas kaip silpnesnė sutarties šalis yra nelygiavertėje padėtyje su verslininku dėl reikiamos informacijos ir derybinės galios trūkumo, tad vartotojas neturi jokios įtakos sudaromos sutarties sąlygų turiniui. Todėl sąlyga, iš esmės, gali būti pripažinta kaip pažeidžianti sąžiningumo kriterijus tik tuomet, jei vartotojas ją aiškiai apskundžia¹³⁷. Tačiau atsižvelgus į direktyvos 6 straipsnio numatytą tikslą, vykdant nesąžiningų sąlygų kontrolę nėra pakankama vien tik vartotojui suteikti iniciatyvą iškelti klausimą dėl sutarties sąlygų nesąžiningumo, kadangi vartotojas dėl teisinių žinių trūkumo arba kitų priežasčių gali vengti kreiptis į teismą. Todėl įgyvendinant direktyvos nuostatas, nacionalinis teismas taip pat turi *ex officio* įvertinti vartojimo sutarčių sąlygų atitiktį nesąžiningumo kriterijams ir tokiu būdu kompensuoti tarp vartotojo ir verslininko esantį pusiausvyros trūkumą¹³⁸. Kitaip tariant, direktyva nacionaliniams teismams nustato teisę ne tik priimti sprendimą dėl sąlygos nesąžiningumo ir jos negaliojimo, bet ir pareigą kiekvieną kartą *ex officio* įvertinti tokios sąlygos atitiktį nesąžiningumo kriterijams.

Vartotojams suteikiama apsauga yra grindžiama silpnesnės šalies apsaugos principu, kurio esmė yra ta, kad mažiau patyrusi ir ekonomiškai silpnesnė sutarties šalis būtų apsaugota nuo ekonomiškai stipresnės ir labiau patyrusios šalies. Vartotojas suvokiamas kaip asmuo, kuris veikia už verslo, prekybos ar profesinės veiklos ribų, tuo tarpu verslininkas, skirtingai nei vartotojas, veikdamas tam tikroje srityje daug geriau išmano jos specifiką ir ypatumus dėl ko yra traktuojamas kaip ekonomiškai galingesnė sutarties šalis¹³⁹, kuri, be kita ko, turi įtaką nustatinėjant sutarčių sąlygas. Dažnai vartotojai dėl teisinių žinių trūkumo gali nežinoti apie nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse instituto egzistavimą dėl ko nepasinaudoja teise kreiptis į teismą dėl nesąžiningų sąlygų, nustatytų vartojimo sutartyse, užginčijimo. Būtent dėl minėtų priežasčių privaloma saugoti vartotojų, kaip silpnesnės šalies teises.

Vartotojų teisių apsaugos garantijos įtvirtintos LR Konstitucijos 46 straipsnio 5 dalyje, kurioje nustatyta, kad valstybė gina vartotojų interesus. Vartotojų teisių apsauga siejama su konstituciniu socialinės valstybės principu. Socialinė valstybė siekia socialinio

¹³⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2013 m. gegužės 30 d. sprendimas byloje *Erika Jörös prieš Aegon Magyarország Hitel Zrt.*, C- 240/98, EU:C:2000:346.

¹³⁶ Europos Teisingumo Teismas. 2000 m. birželio 27 d. sprendimas C-240/98 – C-244/98 *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores*. EU:C:2000:346.

¹³⁷ BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009. P. 261.

¹³⁸ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013 m. gegužės 30 d. sprendimas *Erika Jörös prieš Aegon Magyarország Hitel Zrt.*, C- 240/98, EU:C:2000:346.

¹³⁹ BUBLIENĖ, D. Silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. Jurisprudencija, 2007 9 (99); P. 42.

saugumo ir teisingumo, o vienas pagrindinių jos tikslų yra būtent socialinės nelygybės visuomenėje sumažinimas. Kitaip tariant - negalima pasiekti teisingumo tenkinant tik vienos grupės arba asmens interesus ir kartu neigiant kitų žmonių poreikius¹⁴⁰. LR Konstitucijos preambulėje deklaruojama, kad yra siekiama atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės¹⁴¹, o tai reiškia, jog Lietuva yra socialiai orientuota šalis ir jai tenka pareiga užtikrinti vartotojų interesų tinkamą apsaugą priimant atitinkamus įstatymus bei jų įgyvendinimą¹⁴².

Atsižvelgiant į tai, kad vartotojų teisių apsauga yra konstitucinis valstybės principas ir kylantis iš ES teisės įsipareigojimas, bei įvertinus faktą, kad su vartotojų teisių apsauga susijusiuose ginčiuose neretai peržengiamos privačių santykių ribos, vartotojų teisių gynimas yra vertinamas kaip viešasis interesas, kurių apsauga svarbi ne tik konkrečiam vartotojui, bet kartu ir didelei visuomenės daliai ar net visai visuomenei¹⁴³. Būtent dėl šios priežasties LAT keliuose nagrinėjamosiose bylose¹⁴⁴ konstatavo, kad ginčą nagrinėjantis teismas turi pareigą vartojimo sutarčių sąlygų atitiktį sąžiningumo kriterijams vertinti ir savo iniciatyva. Be to, kaip vienoje iš savo bylų pabrėžė ESTT, nacionalinis teismas turi pareigą sąlygų atitiktį sąžiningumo kriterijams vertinti *ex officio* net jei vartotojas to neprašo¹⁴⁵. Kitaip tariant, ginčą nagrinėjantis teismas nustatęs, jog šalių teisiniai santykiai kyla iš vartojimo sutarties santykių, turi pareigą savo iniciatyva vertinti šios sutarties sąlygas pagal CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalies nustatytus sąžiningumo kriterijus nepriklausomai nuo to, kokius reikalavimus reiškia šalys.

Atsižvelgiant į tai, kad vartotojų teisių gynimas vertinamas kaip viešasis interesas ir gali turėti reikšmę plačiam vartotojų ratui, teismui taip pat nustatyta pareiga būti aktyviam bylos dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse nagrinėjimo metu¹⁴⁶. Vienoje iš bylų, kurioje kilo ginčas dėl vartojimo pirkimo – pardavimo sutartinių teisinių santykių, LAT teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad:

¹⁴⁰ ŽILYS, J. Socialinė valstybė konstitucinėje teisėje. Jurisprudencija. 2006, Nr. 12(90). P. 18.

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-10114.

¹⁴² ŽILYS, J. Socialinė valstybė konstitucinėje teisėje. Jurisprudencija. 2006, Nr. 12(90). P. 18.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga. 2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos.html>.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. ir kt. v. UAB „Abuva“*, bylos Nr. 3K-3-141/2006; 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje *791-oji daugiabučio namo savininkų bendrija ir kt. v. AB Grigiškės*, Nr. 3K-3-211/2008.

¹⁴⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2000 m. birželio 27 d. sprendimas byloje *C- 307/11, Océano Grupo Editorial et Salvat Editores* EU:C:2013:340.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *SP AB „Vilniaus šilumos tinklai“ v. B. Giedraitienė*, Nr. 3K-3-1137/2002.

<...> bylą nagrinėję teismai turėjo ne tik teisę, bet ir pareigą būti aktyvūs ir, be kita ko, savo iniciatyva rinkti įrodymus (sutarties silpnesniosios šalies gynimo interesais)¹⁴⁷.

Tai reiškia, kad teismas, nagrinėdamas tarp vartotojo ir verslininko kilusį ginčą turi atsižvelgti į silpnesniosios šalies gynimo interesų specifiką ir pasinaudoti CPK 179 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kurioje numatyta, jog teismas turi teisę rinkti įrodymus savo iniciatyva, padėsiančius išsiaiškinti byloje tiriamas aplinkybes, kurios padėtų nustatyti ar tarp ginčo šalių sudaryta sutartis gali būti identifikuojama kaip vartojimo sutartis.

Apibendrinant, darytina išvada, kad teismo pareiga nagrinėjant iš vartojimo sutartinių teisinių santykių kilusį ginčą apima ne tik *ex officio* vertinti vartojimo sutarčių sąlygų atitiktį nesąžiningumo kriterijams bet ir būti aktyviam procese ir savo iniciatyva rinkti įrodymus, kurie padėtų išsiaiškinti ar tarp konflikto šalių buvo sudaryta būtent vartojimo sutartis.

Sutarties kvalifikavimas kaip vartojimo svarba pasižymi tuo, kad tokiu būdu yra užtikrinama vartotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, interesų gynimas. Kitaip tariant, jeigu teismas netinkamai kvalifikuos iš sutarties kylančius teisinius santykius, automatiškai nevertins sutartyje esančių sąlygų pagal CK 6.228⁴ straipsnio 2 dalyje nustatytus sąžiningumo kriterijus, o tai, savo ruožtu, turės įtaką neteisingo sprendimo priėmimui ir vartotojo padėties pabloginimui.

Kaip pavyzdį galima pateikti teismo sprendimą, kurioje ieškovė UAB „Teledema“ kreipėsi į teismą prašydama prisiteisti iš atsakovo M.P. įsiskolinimą už suteiktas paslaugas, nurodydama, kad atsakovas, sudarydamas viešojo judriojo telefono ryšių paslaugų teikimo lojalumo sutartį, įsipareigojo naudotis paslaugomis ne trumpiau iki sutartyje numatyto termino, tačiau atsakovas, nesuėjęs sutartyje nustatytam terminui savo iniciatyva sutartį nutraukė dėl ko privalėjo sumokėti baudą, kurios dydis yra lygus nuo sutarties nutraukimo dienos iki nustatyto įsipareigojimo naudotis termino pabaigos nesinaudotų paslaugomis mėnesių sumai padaugintai iš 50 Lt¹⁴⁸. Teismas ieškinį tenkino motyvuodamas tuo, jog atsakovas privalo sumokėti jam priskirtą sumą, kadangi sutartis buvo nutraukta jo iniciatyva iki įsipareigojimo naudotis paslaugomis termino pabaigos. Tačiau Apeliacinis teismas su šiomis išvadomis nesutiko ir konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai įvertino byloje tarp šalių sudarytą sutartį kvalifikuodamas

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje D.Ž. v UAB „Titlis“, Nr. 3K-3-237/2008.

¹⁴⁸ Kauno Apygardos Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 7 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Teledema“ v M.P., Nr. 2A-51-390/2013.

ją kaip atlygintinų paslaugų sutartį. Nebuvo vertinama aplinkybė, jog judriojo ryšio paslaugų teikimo sutartis buvo sudaryta tarp fizinio asmens ir verslininko, bei buvo skirta vartotojo asmeniniams poreikiams tenkinti, kitaip tariant, pirmosios instancijos teismai neatsižvelgė, kad tarp ginčo šalių buvo sudaryta būtent vartojimo sutartis. Apeliacinis teismas pripažino, kad paslaugų teikėjo sutartyje įtvirtinta nuostata prieštarauja sąžiningumo principui nes suvaržo vartotojo valią vienašališkai atsisakyti sutarties, kadangi teisiniame reguliavime nustatyta, jog kliento teisė vienašališkai nutraukti sutartį negali būti traktuojama netinkamu įsipareigojimų vykdymu ir negali būti laikoma sutarties pažeidimu su sąlyga, jei vartotojas prieš tai tinkamai praneša paslaugų teikėjui apie sutarties nutraukimą¹⁴⁹. Be to, teismas taip pat pripažino, kad sutartyje nustatyta sąlyga, numatanti vartotojo pareigą visais atvejais sumokėti verslininkui baudą, kuri nėra siejama su verslininko patirtais tiesioginiais nuostoliais taip pat prieštarauja CK 6.228⁴ straipsnio nustatytiems sąžiningumo kriterijams ir yra niekinė.

Taigi, šis pavyzdys parodo, kad tuo atveju, jei teismas neteisingai kvalifikuoja tarp ginčo šalių sudarytą sutartį kaip vartojimo, automatiškai nevertina jos sąlygų sąžiningumo aspektu, o tai, savo ruožtu, turi neigiamą įtaką vartotojo interesams, kadangi pažeidžia teisės aktuose nustatytas vartotojų teisių apsaugos garantijas.

Kitoje byloje LAT vertino vartojimo pirkimo – pardavimo sutarties nuostatą, kurioje buvo numatytas garantijos skirstymas į keturiolikos dienų teisinę kokybės garantiją ir dvidešimt keturių mėnesių gamintojo komercinę garantiją¹⁵⁰. Nagrinėjamo ginčo atveju tarp vartotojo ir pardavėjo buvo sudaryta prekės pirkimo – pardavimo sutartis, kurioje buvo nustatyta minėta sąlyga dėl garantijos termino, kurioje buvo numatoma keturiolikos dienų daiktų kokybės garantijos terminas ir dviejų metų gamintojo komercinė garantija. Apeliacinio teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad tokia sąlyga suvaržo vartotojo teises, kadangi teisės aktuose nustatoma keturiolikos dienų terminas vartotojui suteikiamas pakeisti arba grąžinti įgytas prekes ir negali būti siejamas su paaiškėjusiais daikto kokybės trūkumais, tad sutarties sąlyga, kuri suteikia vartotojui teisę pakeisti arba grąžinti prekę per keturiolika dienų tik esant daikto kokybės trūkumams negali būti taikoma. Nors teismas priėmė sprendimą vartotojo naudai, tačiau pačioje byloje nevertino minėtos sąlygos CK 6.228⁴ straipsnio kontekste bei neakcentavo vartojimo sutarties institutui taikytinos vartotojo interesus apsaugančios specialiosios teisės normos.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J.P. v UAB „Skytech.lt“*, Nr. 3K-3-252/2013.

Pateiktas ginčo pavyzdys parodo, kad teismai ne visada pakankamai aiškiai bei nuosekliai tyria nagrinėjamų bylų, kylančių iš vartojimo teisnių santykių aplinkybes. Nors dažniausiai sprendimai priimami vartotojų naudai, tačiau jų teisėtumas kildinamas ne iš vartojimo sutarties instituto bet remiantis, pavyzdžiui, Civiliniame kodekse įtvirtintomis pirkimo – pardavimo nuostatomis. Dėl šios priežasties nėra formuojama ir atitinkama teismų praktika nesąžiningų sąlygų srityje bei kuri leistų teismams lengviau kvalifikuoti tarp šalių susiklosčiusius sutartinius teisinius santykius. Kitaip tariant, dėl šiuose srityse neplėtojamos teismų praktikos teismai ateityje gali susidurti su sunkumais kvalifikuojant atitinkamas sutartis kaip vartojimo ir dėl to nevertinti jose esamas sąlygas sąžiningumo aspektu.

Vienas ryškių pavyzdžių galėtų būti LAT 2015 m. balandžio 14 d. nagrinėta byla¹⁵¹, kurioje buvo sprendžiama ar fizinis asmuo, gaudamas teisinės paslaugas pagal teisinių paslaugų sutartį gali būti pripažįstamas kaip vartotojas, o sutartis kvalifikuojama kaip vartojimo.

Pirmosios instancijos teismas sudarytą tarp advokato ir *B.Š* sutartį identifikavo kaip teisinių paslaugų sutartį ir tenkino advokato iškeltą reikalavimą dėl nesumokėto honoraro priteisinimo motyvuodamas tuo, kad atsakovė pažeidė sutarties prievolę nustatytu laiku neatsiskaitydama su ieškovu už suteiktas teisinės paslaugas. Tačiau atsakovė su teismo sprendimu nesutiko teigdama, kad advokatas jos tinkamai neinformavo, kad pasirašydama jo parengtus dokumentus ji sudaro atlygintinų teisnių paslaugų sutartis. Be to, kaip vėliau konstatavo teismas, sutartyse nebuvo aptariami nei honoraro mokėjimo terminai nei detalizuojami už kurias atskirai suteiktas paslaugas reikės mokėti bei kokia tų paslaugų vertė.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl išaiškinimo ar tarp advokato ir atsakovės sudaryta sutartis galėtų būti kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis, kuriai būtų taikomos Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostatos. ESTT prejudiciniame sprendime pripažino, kad direktyva taikoma visiems tipinėms teisnių paslaugų sutartims, sudarytoms tarp advokato ir fizinio asmens, kuris veikia siekdamas su jo verslu, prekyba ar profesija nesusijusių tikslų¹⁵². Be to, advokatų teikiamų paslaugų sritis pasižymi disponuojamomis aukšto lygio specifinių žinių savybėmis kas, iš esmės, nulemia nelygybę tarp advokatų ir vartotojų. ESTT pažymėjo, kad vartotojo teisė į informaciją yra viena svarbiausių vartotojų teisių, tampriai susijusių

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *A.D. v B.Š.*, bylos Nr. 3K-7-149-706/2015.

¹⁵² Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2015 m. sausio 15 d. sprendimas C- 537/13, *Birutė Šiba v Arūnas Devėnas*, EU:C:2015:14.

su teise būti apgintam nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų¹⁵³. Sutarčių standartines sąlygas naudojančios šalies pareigai priklauso tinkamai jas atskleisti, tačiau nagrinėjamoje byloje tai nebuvo įvykdyta, dėl ko buvo pažeistas direktyvos 5 straipsnis, kuriame numatyta, jog sutartyse naudojamos sąlygos turi būti išdėstytos taip, kad būtų aiškios ir suprantamos vartotojui¹⁵⁴. Tai reiškia, kad kai yra naudojamos standartinės sutarčių sąlygos, verslininkui tenka pareiga tinkamai supažindinti ir informuoti vartotoją dėl sutarties sąlygų turinio tam, kad vartotojas galėtų atskleistos informacijos pagrindu priimti adekvatų sprendimą.

Šioje byloje ESST pabrėžė, kad kilus ginčui dėl vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo, nacionalinio teismo pareigai tenka šių sąlygų atitikti sąžiningumo kriterijams vertinti *ex officio*, net ir tais atvejais, kai vartotojas to nereikalauja. Vertinant sąlygų sąžiningumą teismas turi nustatyti, ar sąlygos buvo pakankamai aiškios ir suprantamos, kaip to reikalaujama direktyvos 5 straipsnyje. Be to, teismas taipogi turi atsižvelgti į paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta konkreti sutartis, pobūdį bei įvertinti kitas reikšmingas aplinkybes, kurios egzistavo sutarties sudarymo metu¹⁵⁵.

Remiantis šiuo ESTT prejudiciniu sprendimu LAT konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai kvalifikavo tarp ginčo šalių sudarytos sutarties pobūdį, dėl ko nevertino *ex officio* jos sąlygų sąžiningumo aspektu. LAT atkreipė dėmesį, kad kyla tam tikrų abejonių dėl sudarytos tarp ginčo šalių vartojimo sutarties sąlygų sąžiningumo, todėl nutarė grąžinti bylą apeliacinės instancijos teismui ištirti šias sutarties sąlygas aiškumo ir suprantamumo aspektu.

Nagrinėta byla parodo, kad teismai susiduria su tam tikrais sunkumais kvalifikuojant tarp šalių susiklosčiusius sutartinius teisinius santykius, ko pasėkoje gali būti priimtas neteisingas ir vartotojui nepalankus sprendimas. Kaip viename iš savo sprendimų pažymėjo LAT, šalis siejusių sutartinių santykių teisinis kvalifikavimas turi lemiamą reikšmę, sprendžiant kitus klausimus nagrinėjamoje byloje¹⁵⁶. Tai reiškia, kad tuo atveju, jei teismas neidentifikuoja, jog tarp šalių yra sudaryta vartojimo sutartis, jis taip pat *ex officio* nebevertina sutartyje naudojamų sąlygų atitikti nesąžiningumo kriterijams.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 1993 95/29).

¹⁵⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2015 m. sausio 15 d. sprendimas C- 537/13, *Birutė Šiba v Arūnas Devėnas*, EU:C:2015:14.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. ir kt. v. UAB „Abuva“*, Nr. 3K-3-141/2006.

Apibendrinant sakytina, kad teismas ne visada pakankamai bei nuosekliai tyria nagrinėjimų bylų, kylančių iš vartojimo teisinių santykių, aplinkybes, ko pasekoje, kaip rodo praktika, nekvalifikuoja tarp šalių sudarytos sutarties kaip vartojimo. Tokiu atveju teismas automatiškai *ex officio* nevertina ir jos sąlygų sąžiningumo aspektu, dėl ko nėra taikomos vartotojų, kaip silpnesnės sutarties šalies, interesus apsaugančios specialiosios teisinės normos.

6.2 Vartotojų viešojo intereso apsaugos trūkumai

Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad vartotojų viešąjį interesą gina Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, atitinkamos vartotojų asociacijos, ir tam tikrais atvejais – valstybės bei savivaldybių institucijos ir juridiniai asmenys¹⁵⁷. VTAĮ 32 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad tuo atveju, jei VVTAT nustato, jog tam tikros sutarties sąlygos yra nesąžiningos, VVTAT turi kreiptis į šias sąlygas naudojantį ūkio subjektą ir pasiūlyti jam per 14 dienų pakeisti, panaikinti arba nebetaikyti sąžiningumo kriterijams prieštaraujančias sąlygas, naudojamas sutartyse su vartotojais ir perspėti, kad kreipsis su ieškiniu į teismą dėl šių sąlygų pakeitimo ar pripažinimo negaliojančiomis, jeigu verslininkas tinkamai neįvykdys jos pasiūlymo¹⁵⁸. Tai reiškia, kad Tarnybos komisijai pripažinus, jog tam tikros vartojimo sutarties sąlygos atitinka CK 6.228⁴ nustatytus nesąžiningumo kriterijus ir ūkio subjektui nevykdant VVTAT pateikto pasiūlymo pakeisti arba nebetaikyti nesąžiningas sąlygas, Tarnyba, siekdama apginti vartotojų viešąjį interesą, kreipiasi į teismą su ieškiniu dėl nesąžiningų sąlygų pakeitimo ar pripažinimo negaliojančiomis¹⁵⁹.

VTAĮ vartotojų viešojo intereso gynimas apibrėžiamas kaip ieškinio ar pareiškimo (skundo) vartotojų viešajam interesui ginti pareiškimas, kai siekiama pripažinti ar pakeisti teisinius santykius, uždrausti (nutraukti) pardavėjo ar paslaugų teikėjo veiksmus (neveikimą), kurie pažeidžia vartotojų teisėtus bendruosius interesus ir yra nesąžiningi vartotojų požiūriu, neatitinka sąžiningos verslo praktikos arba prieštarauja Vartotojų teisių apsaugos įstatymui, Civiliniam kodeksui ar kitiems teisės aktams¹⁶⁰, tačiau pačios vartotojų viešojo intereso sąvokos nedetalizuoja. LAT vienoje iš nutarčių yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjas nėra suformavęs viešojo intereso teisinės sampratos, o tai, savo ruožtu, reiškia, kad CPK 49 straipsnio 1 dalies sąvoka „viešasis interesas“ turi būti

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2010 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?571171136>.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

aiškinama atsižvelgiant į įstatymų leidėjo ketinimus bei aptariamą normos tikslus¹⁶¹. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas viešąjį interesą supranta plačiai. Tačiau kitoje nutartyje LAT nurodė, jog viešuoju interesu gali būti laikomas visos visuomenės interesas, kuris yra objektyviai reikšmingas, reikalingas ir vertingas pačiai visuomenei¹⁶². Kitaip tariant, viešasis interesas gali būti suvokiamas kaip teisiniai gėriai, kurie yra reikšmingi visuomenei ar jos daliai, kurių apsauga būtina Konstitucijoje įtvirtintų pamatinių visuomenės vertybių užtikrinimui¹⁶³.

Atsižvelgiant į tai, kad viešojo intereso sąvoka yra vertinamojo pobūdžio ir jos turinys atskleidžiamas analizuojant konkrečios bylos faktines aplinkybes¹⁶⁴, teismų praktikoje pasitaiko atvejų kai teismams kyla sunkumų nustatant viešojo ir privačiojo intereso ribas.

Kaip pavyzdį galima pateikti LAT nutartį, kurioje buvo svarstoma ar sutarčių sąlygos, numatančios vartotojų atsakomybę už vandens tiekėjui nepriklausančių vandentiekio tinklų eksploatavimą, nepažeidžia vartotojų teisių¹⁶⁵. Byloje kilo ginčas dėl vandentiekio vamzdžių defektų, dėl kurių buvo nutrūkęs geriamojo vandens tiekimas į daugiabučio gyvenamojo namo gyvenamąsias patalpas. Ieškovės nurodė, kad namas yra žemės sklype, kuris pagal valstybinės žemės nuomos sutartį buvo išnuomotas vienam iš atsakovų UAB „Nekilnojamo turto fondas“ ir skirtas jam nuosavybės teisė priklausantiems pastatams, inžineriniams įrenginiams ir kitiems statiniams eksploatuoti¹⁶⁶. UAB „Nekilnojamo turto fondas“ sudarė sutartį su atsakovu UAB „Vilniaus vandenys“ dėl šalto vandens pirkimo – pardavimo ir nuotekų šalinimo, kurioje, be kita ko, buvo nustatytos vandentiekio ir nuotekų tinklų eksploatavimo ribos bei įsipareigojimas nesudaryti kliūčių kitiems subabonentams pirkti vandenį ir šalinti nuotekas. Pažymėtina, kad prieš sudarant sutartį tarp atsakovų, UAB „Vilniaus vandenys“ jau buvo sudariusi sutartį dėl šalto vandens pirkimo – pardavimo ir nuotekų šalinimo bei valymo sutartis su ieškovėmis, kurios buvo minėto daugiabučio gyventojos. Pirmosios

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. K., J. K. v P. Ž., A. Ž., Z. Ž., E. B.*, Nr. 3K-3-494/2008.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v BAB „flyLAL – Lithuanian Airlines“, AB „VA REALS“, antstolis Vitalis Milevičius*, Nr. 3K-3-291/2013.

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus miesto skyrius v. V. M.*, bylos Nr. 3K-3-291/2006; 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Agrolitas-Service“ v. Vilniaus apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-555/2010.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. ir J. M. v UAB „Nekilnojamo turto fondas“, UAB „Vilniaus vandenys“*, Nr. 3K-3-210/2013.

¹⁶⁶ *Ibid.*

instancijos teismas tenkino ieškovių pateiktą ieškinį ir įpareigojo atsakovą *UAB „Vilniaus vandenys“* pašalinti vandentiekio vamzdžių defektus, dėl kurių buvo nutrūkęs geriamojo vandens tiekimas į namo gyvenamąsias patalpas. Teismas taip pat konstatavo, kad ieškovo sutartyse su vartotojais naudojamos sąlygos, kuriose numatyta, jog vanduo tiekiamas tik iki eksploatacijos ribų, ir atsakovas atsako už vandentiekio bei tinklų ir jų įrenginių eksploatavimą, bei iškilusių avarijų likvidavimą tik jo balanse ir jo eksploatacijos ribose, yra nesąžiningos, kadangi panaikina atsakovo, kaip vandens tiekėjo, atsakomybę net tada, kai gedimo priežastys atsirado dėl jo kaltės. Tačiau apeliacinis teismas su pirmosios instancijos teismu nesutiko ir tenkino apeliacinį *UAB „Vilniaus vandenys“* atsakovo skundą argumentuodamas, kad atsakovas buvo nepagrįstai įpareigotas suremontuoti tinklus, kurių neeksploatuoja, ir kad pareiga prižiūrėti bei remontuoti bendruosius naudojimo objektus tenka pačioms ieškovėms ir atsakovui *UAB „Nekilnojamojo turto fondas“*. Iš esmės, tokia apeliacinio teismo pozicija yra labai abejotina, kadangi teismas sudarytą tarp šalių sutartį kvalifikavo kaip viešąją sutartį nors faktiškai ji atitiko CK 1.39 straipsnio 1 dalyje nustatytus vartojimo sutarties požymius. Be to, teismas taip pat neatsižvelgė, kad vartojimo sutarčių sąlygos nebuvo individualiai aptartos, ko pasėkoje, nevertino jų CK 6.188⁴ straipsnyje įtvirtintų nesąžiningų kriterijų aspektu. Pagaliau, nebuvo įvertintas ir tas faktas, kad geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų šalinimas yra viešasis interesas, ką 2012 m. balandžio 10 d. nutartyje pripažino LAT¹⁶⁷.

Konstitucijos 53 ir 54 straipsniuose numatyta, jog yra siekiama užtikrinti žmonių teises į sveikatą bei švarią aplinką. Paprastai aplinkos samprata apima tarpusavyje susijusius elementus, kurių vienas iš jų yra vanduo, o racionalus ir tinkamas geriamojo vandens naudojimas glaudžiai susijęs su žmonių sveikata, todėl būtina nustatyti teisinį reglamentavimą, kuris užtikrintų asmenų teisę naudotis šiais gamtos ištekliais¹⁶⁸. Panaši nuostata įtvirtinta ir Geriamojo vandens įstatyme, kuriame numatyta, kad turi būti užtikrinama gyventojų teisė į švarų geriamąjį vandenį¹⁶⁹. Geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo įstatyme nustatytas tikslas užtikrinti nenutrūkstamą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio funkcionavimą, taip pat visuomenės poreikius atitinkančią plėtrą, sudarant sąlygas fiziniams ir juridiniams asmenims priimtinomis sąlygomis apsirūpinti tinkamos kokybės geriamuoju vandeniu bei gauti kokybiškas nuotekų

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Avelana“ v UAB „Kauno vandenys“*, Nr. 3K-3-135/2012.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010-07-10, Nr. 64-2327.

tvarkymo paslaugas¹⁷⁰. Be to, Geriamojo vandens įstatymo 4 straipsnyje įtvirtinta, kad savivaldos institucijos teritorijos gyventojus turi viešai arba individualiai aprūpinti geriamojo vandens kiekiu, bei užtikrinti jo kokybę ir saugą¹⁷¹. Ta pati nuostata numatyta ir Vietos savivaldos įstatyme, kurioje sakoma, kad viena iš savivaldos institucijų funkcijų yra būtent geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo organizavimas¹⁷². Kitaip tariant, savivaldos institucijoms numatyta pareiga aprūpinti jos teritorijoje gyvenančius asmenis geriamuoju vandeniu, o tai, savo ruožtu, reiškia, kad savivaldos institucijos vykdo viešąją funkciją. Geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo įstatymo 15 straipsnyje įtvirtinta, kad geriamojo vandens tiekimo užtikrinimui būtina valstybei, savivaldybei arba savivaldybes kontroliuojamai įmonei nustatyti tinkamą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūrą bei parinkti viešąjį tiekėją, kuris ir tieks tam tikroje teritorijoje gyvenantiems vartotojams geriamąjį vandenį¹⁷³, ką iš esmės ir vykdė nagrinėjamo ginčo atsakovas UAB „Vilniaus vandenys“. Be to, to paties straipsnio 4 punkte pabrėžiama, kad viešojo vandens tiekėjo pareigai priklauso nustatyta tvarka eksploatuoti ir rūpintis vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūra nes tik tokiu būdu galima užtikrinti nepertraukiamą geriamojo vandens tiekimą. Remiantis Vandentvarkos ūkio naudojimo taisyklių¹⁷⁴ bei Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros naudojimo ir priežiūros taisyklių¹⁷⁵ nuostatomis viešasis vandens tiekėjas privalo užtikrinti vandens tiekimą, taigi jo pareigoms taip pat priklauso ir avarinių objektų remonto darbai, tačiau tuo atveju, jei remonto darbai yra atliekami ne vandens tiekėjo valdomoje ar naudojamoje geriamojo vandens tiekimo srityje, vandens tiekėjas bet kuriuo atveju turi užtikrinti pažeistų įrenginių taisymą vartotojo sąskaita. Taigi, atsižvelgiant į vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo platų reglamentavimą, darytina išvada, jog vandens tiekimo nutraukimas ar laikinas tiekimo sustabdymas, išskyrus teisės aktuose numatytais atvejais, yra traktuojamas kaip pažeidimas, todėl viešasis vandens tiekėjas turi stengtis visais įmanomais būdais pašalinti gedimus nepriklausomai nuo to, kieno nuosavybėje jie atsirado.

Kaip konstatavo LAT, apeliacinės instancijos teismas viešojo tiekėjo pareiga nepertraukiamai tiekti vandenį vartotojams aiškino tik infrastruktūros priskyrimo

¹⁷⁰ Geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-07-27, Nr. 82 – 3260.

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010-07-10, Nr. 64-2327.

¹⁷² Vietos savivaldos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1994-07-20, Nr. 55-1049.

¹⁷³ Geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-07-27, Nr. 82 – 3260.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos statybos ir urbanistikos ministerijos 1996 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. 172 *dėl vandentvarkos ūkio naudojimo taisyklių*. *Valstybės žinios*, 1996-12-24, Nr. 125 – 2923.

¹⁷⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. D1-629 *dėl geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros naudojimo ir priežiūros taisyklių patvirtinimo*. *Valstybės žinios*, 2007-02-12, Nr. 19-742.

nuosavybės aspektu¹⁷⁶, tačiau remiantis nustatyto reglamentavimu aiškiai pabrėžiama, jog vanduo turi būti tiekiamas nepriklausomai nuo vandens tiekimo infrastruktūros objektų oficialaus valdytojo. Kitaip tariant, apeliacinės instancijos teismas priėjęs išvadą, jog vandens tiekimo įrenginių remonto pareiga tenka tų įrenginių savininkui pritaikė CK numatytas bendrąsias nuosavybės teisę reglamentuojančias nuostatas neatsižvelgdamas į materialines teises normas, kurios nustato išimtinės viešosios funkcijos įgyvendinimą užtikrinti nepertraukiamą vandens tiekimą vartotojams. Be to, taip pat neaišku dėl kokių priežasčių apeliacinės instancijos teismas sudarytas tarp ginčo šalių sutartis pripažino viešosiomis sutartimis nors jos atitiko visas CK 1.39 straipsnio 1 dalyje nustatytas vartojimo sutarties požymius, ką, iš esmės, ir konstatavo pirmosios instancijos teismas. Kaip nurodė LAT, sutartys, kurios yra sudarytos su viešuoju vandens tiekėju atitinka viešųjų sutarčių požymius, tačiau toks jų kvalifikavimas nepaneigia išvados, kad jos kartu yra ir vartojimo sutartys¹⁷⁷.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad teismai ne visada tinkamai aiškina materialiąsias teisės nuostatas, reglamentuojančias tam tikrų išimtinių viešųjų funkcijų vykdymą, kuriomis siekiama užtikrinti viešojo intereso apsaugą, ko pasekoje, netinkamai kvalifikuoja tarp šalių sudarytų sutarčių pobūdį. Neidentifikavus, kad tarp sutarties šalių buvo sudaryta būtent viešoji vartojimo sutartis, teismas jos nevertins CK 6.188⁴ straipsnyje įtvirtintų nesąžiningų kriterijų aspektu. Atsižvelgus į viešojo intereso svarbą ir jo apsaugos ypatingą reglamentavimą, dėl netinkamo teismo sprendimo gali kilti grėsmė visuomenės pamatinėms vertybėms.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. ir J. M. v UAB "Nekilnojamo turto fondas", UAB „Vilniaus vandenys“*, Nr. 3K-3-210/2013.

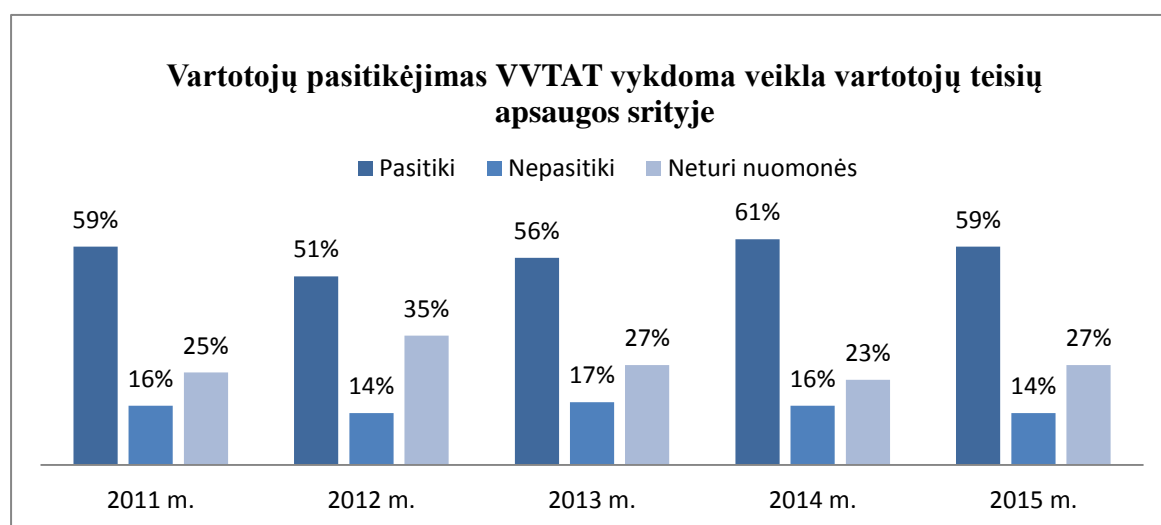
¹⁷⁷ *Ibid.*

7 VARTOTOJŲ PASITIKĖJIMO VVTAT ANALIZĖ

Didelę reikšmę nesąžiningų sąlygų kontrolėje turi ne tik VVTAT arba teismo atliekamos funkcijos, bet ir vartotojų pasitikėjimas šiomis institucijomis. Manytina, kad pasitikėjimo institucijomis buvimas, sietinas ne tik su teigiamu šių institucijų ir jų veiklos rezultatų vertinimu, bet ir vartotojų aktyvumu bei suinteresuotumu kreiptis dėl savo pažeistų teisių gynimo, o tai, savo ruožtu, padėtų operatyviau ir efektyviau pašalinti nesąžiningas sąlygas iš rinkos. Kaip buvo minėta ankstesniuose šio darbo dalyse, VVTAT vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolę atlieka ir savo iniciatyva, tačiau nesąžiningų sąlygų aspektu yra vertinamos ne visos tarp verslininkų ir vartotojų naudojamos vartojimo sutartys, kadangi Taryba nėra fiziškai pajėgi atlikti tokio masto kontrolę, o tik aktualias ir problematiškiausias vartojimo santykių sritis¹⁷⁸. Tuo tarpu vartotojai, kaip viena iš labiausiai pažeidžiamų visuomenės kategorijų, kasdien susiduria su vartojimo sutarčių gausa, todėl būtent vartotojams ir tenka didžiausia tikimybė pirmiems susidurti su nesąžiningomis sąlygomis, tad šiuo atžvilgiu ypatingai svarbus vartotojų pasitikėjimas nesąžiningų sąlygų kontrolę vykdančiomis institucijomis, kuris galutinai nulemia, ar tam tikras vartotojas kreipsis dėl savo pažeistų teisių gynimo.

Remiantis kasmetinėmis VVTAT interneto puslapyje pateikiamomis veiklos ataskaitomis¹⁷⁹ galima pastebėti, kad vartotojų pasitikėjimas Taryba, kaip institucija, kuri užtikrina jų teisių apsaugą, kiekvienais metais svyruoja, tačiau 2015 metais vartotojų pasitikėjimas VVTAT buvo mažesnis nei 2014 metais:

Lentelė Nr. 3

Šaltinis: Vartotojų teisių apsaugos institucijos 2011 m. – 2015 m. veiklos ataskaitos.

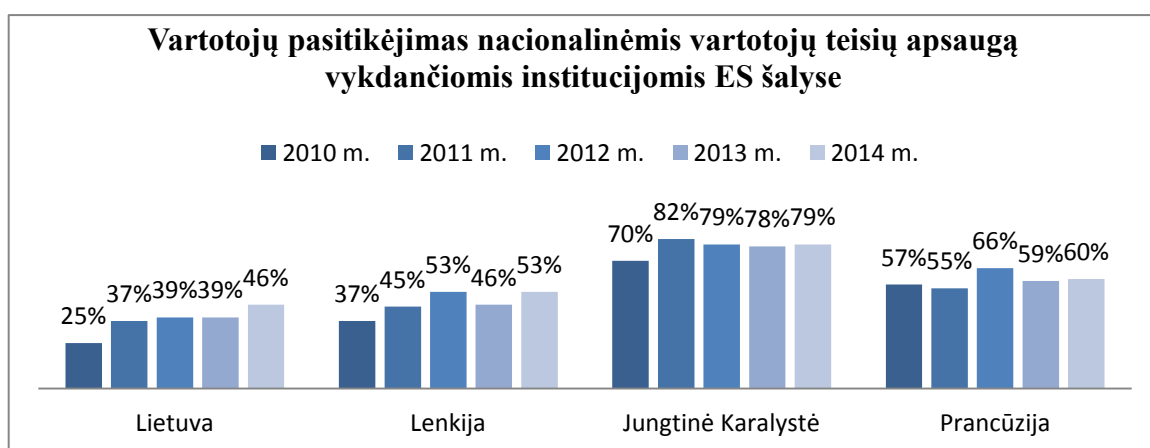
¹⁷⁸ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2011 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?2328403217>.

Remiantis šioje lentelėje pateikta statistika darytina išvada, kad vartotojų pasitikėjimas VVTAT kiekvienais metais iki 2014 metų augo, tačiau 2015 metais jis sumažėjo. Pažymėtina, kad Tarnybos veiklos ataskaitose nėra detalizuojama dėl kokių priežasčių vartotojų pasitikėjimas 2015 metais smuko, tačiau galima daryti prielaidą, kad didelę įtaką turėjo Euro įvedimas Lietuvoje ir su juo susijusius kainų pokyčius.

Apibendrinant, sakytina, kad nors pasitikėjimas Tarnybos vykdoma veikla pastaraisiais metais augo, tačiau 2015 metais, remiantis VVTAT veiklų ataskaitų duomenimis, vartotojų pasitikėjimas VVTAT sumažėjo.

Analizuojant Europos Komisijos „Eurobarometer“ 2014 metais atliktos ataskaitos duomenis, kurioje vertinamas pasitikėjimas vartotojų apsaugos sistema ir vartotojų teisių apsaugą užtikrinančiomis institucijomis¹⁸⁰ visos Europos Sąjungos 28 valstybių narių mastu, pastebima, kad Lietuva užima vieną iš paskutinių vietų visoje ES¹⁸¹:

Lentelė Nr. 4

Šaltinis: ES komisijos 2014 m. ataskaita dėl vartotojų požiūrio į tarptautinę prekybą bei jų teisių apsaugą.

Atsižvelgiant į lentelėje pateiktus statistinius duomenis, kuriuose atsispindi vartotojų pasitikėjimas tokiose ekonomiškai stipresnėse ES šalyse kaip Jungtinė Karalystė ar Prancūzija bei kaimyninės šalies Lenkijos nustatytais valstybinėmis, vartotojų teisių apsaugą užtikrinančiomis, institucijomis, pastebima, kad nors jų kontekste Lietuvoje užfiksuotas vartotojų pasitikėjimo institucijomis augimas, tačiau vis dėlto, šis procentinis skaičius yra mažiausias.

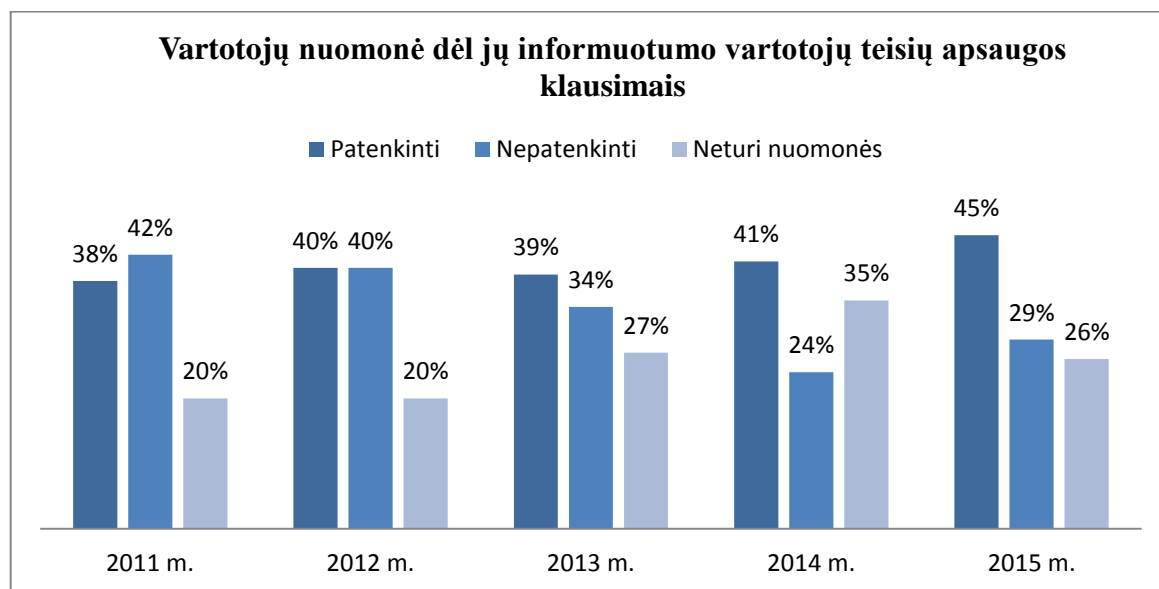
Kaip minėtoje ataskaitoje pažymi Europos Komisija, didelę įtaką, nulemiančią vartotojų pasitikėjimo nacionalinėmis institucijomis, užtikrinančiomis jų teisių apsaugą,

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. Valstybinio audito 2009 m. kovo 26 d. ataskaita vartotojų teisių apsauga, Nr. VA-40-20P-5. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=1682>.

¹⁸¹ European Commission. Consumer attitudes towards cross – border trade and consumer protection. Report. 2014 m. Flash Eurobarometer 397. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2031_397_ENG.

augimą, priklauso nuo vartotojų švietimo ir informuotumo apie jų, kaip vartotojų, teises¹⁸². Kitaip tariant, kuo daugiau apie savo teises žino vartotojas, tuo labiau tikėtina, kad jis kreipsis į atitinkamas institucijas jų pažeidimo atveju. Remiantis VVTAT veiklos ataskaitų duomenimis, sudarytoje diagramoje parodoma Lietuvos vartotojų nuomonė dėl informuotumo jų teisių apsaugos klausimais:

Lentelė Nr. 5

Šaltinis: Vartotojų teisių apsaugos institucijos 2011 m. – 2015 m. veiklos ataskaitos.

Remiantis lentelėje pateikta informacija darytina išvada, kad patenkintų turimu informuotumu apie savo vartotojo teises procentinis skaičius didėja, tuo tarpu asmenų, kurie šio pobūdžio teisinių žinių stokoja - mažėja. Tačiau pastebėtina, jog tam tikras procentas vartotojų šiuo klausimu neturi nuomonės.

Kaip rodo Tarnybos atliktų tyrimų rezultatai, labiausiai pažeidžiama asmenų grupė vartotojų teisių apsaugos srityje yra rečiau perkantys įvairias prekes bei rečiau besinaudojantys įvairiomis paslaugomis individai¹⁸³. Įprastai tai būdinga vyresnio amžiaus, žemesnio išsilavinimo, mažesnes pajamas gaunantiems vartotojams, gyvenantiems mažesniuose miesteliuose ar kaimuose¹⁸⁴. Šių asmenų grupė neturi pakankamo kiekio žinių apie vartotojų teisių apsaugą, ko pasekoje, daug rečiau kreipiasi į VVTAT dėl vartotojų teisių pažeidimų. Kitaip tariant, žinių apie vartotojų teisių apsaugą stoka nulemia vartotojų aktyvumą ginant savo teises institucijoje.

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2011 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?2328403217>.

¹⁸⁴ *Ibid.*

Vartotojams, susidūrusiems su nesąžiningomis sąlygomis sutartyse gali pritrūkti informacijos kur ir kokia tvarka reikėtų kreiptis dėl šių sąlygų nuginkėjimo. Galų gale, ne visi vartotojai dėl teisinių žinių trūkumo gali savarankiškai įvertinti, ar tam tikros sutarties sąlygos yra nesąžiningos, o tie, kurie numano, kad sutarties sąlygos nustato jiems pernelyg didelę atsakomybę, gali susidurti su kliūtimis ieškant informacijos apie nesąžiningas sąlygas. VVTAT internetiniame tinklalapyje „Nesąžiningos sutarčių sąlygos“ skiltyje pateikiamos CK 6.228¹ straipsnio vartojimo sutarties ir vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų sampratos, o į „Nesąžiningų sąlygų nustatymo kriterijai“ skiltį iš CK 6.228⁴ straipsnio yra perkeltas preziumuojamų nesąžiningų sąlygų sąrašas. Kitaip tariant, VVTAT interneto puslapyje informacija apie nesąžiningas sąlygas yra perkelta iš Civilinio kodekso nuostatų. Skiltyje „Teisinė informacija“ pateikiamas vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų reglamentuojančių teisės aktų sąrašas, į kurį įeina:

- Nesąžiningų sąlygų direktyva;
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas;
- Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas.

Taigi, VVTAT interneto puslapyje nurodyta informacija apie vartojimo sutarčių nesąžiningas sąlygas yra labai lakoniška, be jokių aiškių pavyzdžių ir papildomų paaiškinimų. Be to, prie išvardintų teisės aktų nėra jokių nuorodų, kurios tiesiogiai nukreiptų vartotojus į konkrečius, šiuo metu galiojančius įstatymus, todėl vartotojams, savarankiškai ieškantiems minėtus teisės aktus gali kilti rizika tokio teisės akto nerasti apskritai arba susidurti su jau nebegaliojančia įstatymo redakcija. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog teisinio išprusimo neturintiems vartotojams gali kilti sunkumų aiškinantis teises aktuose specifine teisine kalba įtvirtintas nuostatas dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse. Todėl darytina išvada, kad vidutiniam vartotojui¹⁸⁵, susidūrusiam su nesąžiningomis sąlygomis VVTAT interneto puslapyje pateikta informacija gali būti sunkiai suprantama, ko pasėkoje, nulėmti vartotojo apsisprendimą nesikreipti į Tarnybą dėl pažeistų teisių gynimo.

Dar viena iš priežasčių, nulemiančių vartotojų sprendimą nesikreipti į vartotojų teisių apsaugą užtikrinančias institucijas yra skundo pateikimo tvarka. Skundą VVTAT galima pateikti dviem būdais: užpildžius prašymo formą ir pateikus ją VVTAT arba užpildžius

¹⁸⁵ ESTT 2001 m. spalio 25 sprendime *Toshiba Europe GmbH v Katyn Germany GmbH* „vidutinį vartotoją“ apibūdino kaip gerai informuotą, protingai atidų ir apdairų vartotoją. Lietuvoje „vidutinio vartotojo“ sąvoka pateikiama LR nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo 2 straipsnio 13 dalyje, kurioje nustatyta, kad vidutinis vartotojas – tai vartotojas, kuris yra pakankamai informuotas, protingas, atidus ir apdairus, atsižvelgiant į socialinius, kultūrinius ir kalbinius veiksnius.

prašymo formą per Vartotojų teisių informacinę sistemą (VTIS)¹⁸⁶. Pirmuoju būdu vartotojas turi atsispausdintą ir ranką užpildytą formą pateikti VVTAT, tačiau pačioje formoje nėra nurodytas konkretus adresas, kur vartotojas turėtų ją pateikti. Problema dėl konkretaus adreso nenurodymo skundo formoje buvo pastebėta dar 2009 metais Valstybės kontrolės ataskaitoje¹⁸⁷, tačiau iki šios dienos nėra išspręsta.

Kaip minėta, vartotojams sudaryta galimybė skundą pateikti taip pat internetu per Vartotojų teisių informacinę sistemą. Vartotojas, norėdamas užpildyti skundą šioje sistemoje gali tai padaryti tik prisijungus su elektroniniu parašu, mobiliuoju elektroniniu parašu arba per banką. Tokia skundo pateikimo procedūra kai kuriems vartotojams gali atrodyti pernelyg sudėtinga arba nesuprantama, dėl ko net norėdami apginti savo teises, nesugėbes to padaryti. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad VVTAT interneto puslapyje taip pat nėra aiškiai pateikiamos informacijos apie veikiančią AGS sistemą. VTAĮ 22 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad vartojimo ginčus ne teismo tvarka nagrinėja:

- 1) Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba – vartotojų ir elektroninių ryšių paslaugų teikėjų arba pašto paslaugos teikėjų ginčus dėl Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo ir Lietuvos Respublikos pašto įstatymo reglamentuojamų santykių;
- 2) Lietuvos Bankas – vartojimo ginčus dėl finansinių paslaugų, nurodytus Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatyme;
- 3) Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija – vartotojų ir energetikos įmonių, geriamojo vandens tiekimo ir (ar) nuotekų tvarkymo įmonių ginčus dėl apmokėjimo už suvartotą energiją ar paslaugas, dėl valstybės reguliuojamų kainų ir (ar) tarifų taikymo, dėl energetikos įmonių veiklos ar neveikimo tiekiant, skirstant, perduodant, laikant energiją, dėl prijungimo, energijos ir energijos išteklių tiekimo srautų balansavimo, taip pat kitus vartotojų ir energetikos įmonių ginčus energetikos srityje, nepriskirtus Valstybinei energetikos inspekcijai prie Energetikos ministerijos;
- 4) Valstybinė energetikos inspekcija prie Energetikos ministerijos – vartotojų ir energetikos įmonių ginčus dėl energetikos objektų, įrenginių ir

¹⁸⁶ Vartotojų teisių informacinė sistema (VTIS). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://vtis.lt/portal/#/services/complaint/intro/4/offline-submit/40a4bb26-ae4f-4d90-926c-b54152b2f18e>.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito 2009 metų ataskaita. Vartotojų teisių apsauga. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/meniu.aspx?id=3>.

apskaitos priemonių naudojimo, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo;

5) Lietuvos advokatūros advokatų taryba ar jos sudarytas organas – vartotojų ir advokatų ginčus dėl teisinių paslaugų¹⁸⁸.

Kaip buvo minėta, VVTAT puslapyje trūksta informacijos apie AGS sistemą, todėl vartotojai ne visada žino apie tokį neteisminį ginčų sprendimo būdą. Vartotojų pasitikėjimas vartotojų teisių apsaugą užtiktinančiomis institucijomis yra glaudžiai susijęs su pačių vartotojų įsitikinimu, kad jų interesai bus tinkamai apsaugoti. Informacijos apie AGS mechanizmo trūkumą nulemia, jog vartotojai dėl reikiamų žinių stokos nežino kokia tvarka ir į kurią instituciją privalo kreiptis siekiant apsaugoti savo teises. Kitaip tariant, tam kad vartotojai galėtų pasinaudoti AGS procedūromis, jie turi būti apie tai tinkamai informuoti.

Taigi, teigtina, kad tokie organizaciniai trūkumai taip pat turi įtaką vartotojų aktyvumui ginant savo pažeistas teises.

Darytina išvada, kad vartotojų pasitikėjimui VVTAT didelę įtaką turi vartotojų informuotumas, kadangi kuo daugiau apie savo teises žino vartotojai, tuo labiau tikėtina, kad kreipsis į VVTAT dėl pažeistų teisių gynimo.

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.

IŠVADOS

1. Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 straipsnio nuostatos į nacionalinę teisę buvo perkeltos griežčiau nei to reikalaujama pačioje direktyvoje, tačiau Lietuvoje esantis nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas nėra pakankamai efektyvus dėl trūkumų, kurios išryškėja jo įgyvendinimo procese.
2. VVTAT vykdoma nesąžiningų sąlygų kontrolė nėra efektyvi dėl kelių priežasčių. Pirma, Tarnybos ginčų komisijos priimtas nutarimas taikomas tik konkretaus verslininko atžvilgiu, kas reiškia, kad jeigu kitas verslininkas sutartyse su vartotojais naudoja vienodą, VVTAT pripažintą kaip nesąžiningą sąlygą, VVTAT negalės pasinaudoti anksčiau dėl tos pačios sąlygos priimtu nutarimu, bet turės pradėti atskirą procedūrą dėl sutarties sąlygų vertinimo sąžiningumo aspektu. Antra, VVTAT kiekvienais metais vykdoma vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų stebėseną negarantuoja, kad pašalintos sąžiningumo reikalavimams neatitinkančios sąlygos po kurio, net labai trumpo, laiko nebus vėl grąžintos į vartojimo sutartis. Trečia, ultra – preventyvos nesąžiningų sąlygų kontrolės formos trūkumą nulemia tai, kad verslininkai, sudarydami sutartis su vartotojais, ne visada naudojami patvirtintomis standartinių sutarčių sąlygomis
3. Teismai ne visada pakankamai bei nuosekliai tyria nagrinėjimų bylų, kylančių iš vartojimo teisinių santykių, aplinkybes, ko pasekoje, nekvalifikuoja tarp šalių sudarytos sutarties kaip vartojimo. Tokiu atveju teismas automatiškai *ex officio* nevertina ir jos sąlygų sąžiningumo aspektu, dėl ko nėra taikomos vartotojų, kaip silpnesnės sutarties šalies, interesus apsaugančios specialiosios teisinės normos. Be to, teismai ne visada tinkamai aiškina materialiąsias teisės nuostatas, reglamentuojančias tam tikrų išimtinių viešųjų funkcijų vykdymą, kuriomis siekiama užtikrinti viešojo intereso apsaugą, dėl ko netinkamai kvalifikuoja tarp šalių sudarytų sutarčių pobūdį. Neidentifikavus, kad tarp sutarties šalių buvo sudaryta būtent viešoji vartojimo sutartis, teismas jos nevertina CK 6.188⁴ straipsnyje įtvirtintų nesąžiningų kriterijų aspektu.
4. Vartotojų pasitikėjimas VVTAT yra vienas svarbiausių faktorių, nulemiančių nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo efektyvumą užtikrinimą. Vartotojų pasitikėjimas nacionalinėmis vartotojų teisių apsaugą užtikrinančiomis

institucijomis yra glaudžiai susijęs su jų aktyvumu ginant savo teises kreipiantis dėl sutarties sąlygų įvertinimo sąžiningumo aspektu.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai

Lietuvos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992-10-25, Nr. 33-10114.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-07-01, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 1340.
4. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994-12-07, Nr. 94-1833.
5. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2224.
6. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-07-27, Nr. 82-3260
7. Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2743.
8. Lietuvos Respublikos geriamojo vandens įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010-07-10, Nr. 64-2327.
9. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2009-05-12, Nr. 54-2140.
10. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003-07-30, Nr. 75-3472.
11. Lietuvos Respublikos transporto priemonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007-06-02, Nr. 61-2340.
12. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998-04-03, Nr. 32 – 852.
13. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1994-07- 20, Nr. 55-1049.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimas Nr. 127 „Dėl atsiskaitymo už patiektą geriamąjį vandenį ir suteiktas nuotekų tvarkymo paslaugas tvarkos aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2007-02-08, Nr. 17-637.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 13 d. nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2011-07-20.

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 31 d. nutarimas Nr. 126 “Dėl Viešosios vandens tiekimo sutarties standartinių sąlygų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2007-02-08, Nr.17-636.
17. Lietuvos Respublikos statybos ir urbanistikos ministerijos 1996 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. 172 dėl vandentvarkos ūkio naudojimo taisyklių. *Valstybės žinios*, 1996 - 12 - 24, Nr. 125- 2923.
18. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2006 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. D1-629 dėl geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros naudojimo ir priežiūros taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2007- 02-12, Nr. 19-742.
19. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. 1-38 dėl elektros energijos tiekimo ir naudojimo taisyklių patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2010-02-18, Nr. 20-957.
20. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. balandžio 16 d. įsakymu Nr. 1-120 patvirtintų standartinių elektros energijos persiuntimo paslaugos teikimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2010-04-24, Nr. 47-2275.
21. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos direktoriaus įsakymas dėl valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos vykdomos stebėsenos (monitoringo) taisyklių patvirtinimo, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 12-488.
22. Elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklės, patvirtintos 2005 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus įsakymu Nr. 1V-1160, *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 152-5627.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 1993 95/29).

Lenkijos teisės aktai

1. Kodeks postępowania cywilnego, Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Dz. U. 1964, Nr. 43, poz. 296. Art. 479 43.

Specialioji literatūra

1. BUBLIENĖ, D. Silnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. *Jurisprudencija*, 2007 9 (99);

2. BUBLIENĖ, D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Monografija. Vilnius. 2009.
3. Bublienė, D., Nesąžiningų sąlygų kontrolės įgyvendinimas Lietuvoje: efektyvus mechanizmas? Vartotojų teisių apsaugos Europos Sąjungoje teisiniai aspektai: Vartotojo, kaip sutarties šalies, apsauga. 2013 m. Mykolo Romerio universitetas.
4. BUBLIENĖ, D., ZEMLYTĖ, E. Arbitražiniai susitarimai (arbitražinė išlyga) vartojimo sutartyse: *per se* nesąžininga sąlyga? Teisė, 2012, Nr. 84, Vilnius.
5. NEKROŠIUS, V., LAUŽIKAS, E., RAMELIS, K., VALANČIUS, V., DRIUKAS, A., JOKŪBAUSKAS Č. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras, Procesas pirmosios instancijos teisme*, I tomas, II dalis. Vilnius. Justitia, 2005.
6. KRIVKA, E. Res judicata principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos. Jurisprudencija, 2004 m, t. 53(45); 54-64, Vilnius.
7. Malinauskaitė J., Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Vartotojų teisės. Informacinė medžiaga. 2015.
8. MIKĖLENAS, V. Civilinis procesas, II dalis. 1997 m. Vilnius, Justitia.
9. ŽILYS, J. Socialinė valstybė konstitucinėje teisėje. Jurisprudencija. 2006, Nr. 12(90).
10. VIŠINSKIS, V. Ne teismo išduodami vykdomieji dokumentai. Jurisprudencija. 2008 7(109); 47-55. P. 48.
11. VIŠINSKIS, V., AMBRASIENĖ, D. Teismo vykdomųjų dokumentų išdavimo tvarka. Jurisprudencija. 2008 2(104); 39-47. P. 40.

Teismų praktika

Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *A.D. v B.Š.*, bylos Nr. 3K-7-149-706/2015.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v BAB „flyLAL – Lithuanian Airlines“, AB „VA REALS“, antstolis Vitalis Milevičius*, Nr. 3K-3-291/2013.

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje *J.P. v UAB „Skytech.lt“*, Nr. 3K-3-252/2013.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. K. ir J. M. v UAB “Nekilnojamo turto fondas“, UAB „Vilniaus vandenys“*, Nr. 3K-3-210/2013.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Init“ v A.N.R. ir Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba*, Nr. 3K-3-416/2013.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje *V.K. v D.S.*, bylos Nr. 3K-3-282/2012.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Avelana“ v UAB „Kauno vandenys“*, Nr. 3K-3-135/2012.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 7 d. nutartis *UAB „ŽVC v. mokslinė – gamybinė AB „Precizika“*, Nr. 3K-3-90/2012.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Agrolitas-Service“ v. Vilniaus apskrities viršinininko administracija*, Nr. 3K-3-555/2010.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *A. K., J. K. v P. Ž., A. Ž., Z. Ž., E. B.*, Nr. 3K-3-494/2008.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje *D.Ž. v UAB „Titlis“*, Nr. 3K-3-237/2008.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje *791-oji daugiabučio namo savininkų bendrija ir kt. v. AB Grigiškės*, Nr. 3K-3-211/2008.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. sausio 25d. nutartis civilinėje byloje *UAB “Klaipėdos autobusų parkas“ v UADB „Ergo Lietuva“*, bylos Nr. 3K-3-45/2008.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Fortunos žiedas“ v UADB „Ergo Lietuva“*, bylos Nr. 3K-3-152/2007;

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vilniaus apygardos vyriausiasis prokuroras, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus miesto skyrius v. V. M.*, bylos Nr. 3K-3-291/2006;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje *V.S ir N.S. v. UAB „Abuva“*, Nr. 3K-3-141/2006.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2004 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *J. Z. V. UAB „Baldras“*, bylos Nr. 3K-P-346/2004.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *SP AB „Vilniaus šilumos tinklai“ v. B. Giedraitienė*, Nr. 3K-3-1137/2002.
19. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2016 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Restauracija“ v UAB „Kauno apdaila“*, bylos Nr. 2S-1075-436/2016.
20. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v E. L.*, bylos Nr. 2A-1540-826/2016.
21. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. sausio 7 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Teledema“ v M.P.*, Nr. 2A-51-390/2013.
22. Šiaulių miesto apylinkės teismo teismas. 2012 m. kovo 20 nutartis civilinėje byloje *UAB „Mechanika“ v antstolis A. Bložė*, bylos Nr. 2-656-772/2012.

Europos Sąjungos teismų praktika

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2016 m. sausio 14 d. sprendimas *Jorge Sales Sinués and Youssouf Drame Ba v Caixabank SA and Catalunya Caixa SA* C-381/14 ir C385/14, EU:C:2016:252.
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2015 m. sausio 15 d. sprendimas C-537/13, *Birutė Šiba v Arūnas Devėnas*, EU:C:2015:14.
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2013 m. gegužės 30 d. sprendimas *Erika Jörös prieš Aegon Magyarországi Hitel Zrt.*, C- 240/98, EU:C:2000:346.
4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2000 m. birželio 27 d. sprendimas byloje C- 307/11, *Océano Grupo Editorial et Salvat Editores* EU:C:2013:340.

Lenkijos teismų praktika

1. Lenkijos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *T.L ir Z.G. v „B.P.E.T.“ sp.z.o.o.*, bylos Nr. III CZP 80/08.
2. Lenkijos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *B. v „I.C.“ sp.z.o.o.*, bylos Nr. III CZP 95/03.
3. Lenkijos Apeliacinis teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija. 2010 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *P v UAB „W*, bylos Nr. 403/10.

Kiti šaltiniai

Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisijos nutarimai

1. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2015 m. spalio 20 d. nutarimas Nr. 10-1527 *„Dėl UAB „Sudūvos vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties*;
2. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2015 m. spalio 16 d. nutarimas Nr. 10-1522 *„Dėl UAB „Tauragės vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties su vartotoju (daugiabučio namo buto ar kitu patalpų savininku (nuomininku).*
3. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2014 m. rugpjūčio 27 d. nutarimas Nr. 10-707 *„Dėl UAB „Vilniaus vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties“*.
4. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2013 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 10-1034 *„Dėl UAB „Cgates“ paslaugų teikimo sutarties ir priedo sąlygų“*.
5. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2013 m. spalio 29 d. nutarimas Nr. 10-994 *„Dėl UAB „Mediashop.lt“ pirkimo – pardavimo taisyklių nuostatų“*.
6. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2013 M. vasario 22 d. nutarimas Nr. 10-169 *„Dėl UAB „Aukštautijos vandenys“ geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sutarties su vartotoju (daugiabučio namo buto ar kitu patalpų savininku (nuomininku)*;

7. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2012 m. gegužės 16 d. nutarimas Nr. 10-77 „Dėl UAB „Baltic Capital investment“ elektros energijos tiekimo ir vartojimo sutarties“.
8. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisija. 2012 m. kovo 30 d. nutarimas Nr. 10-257 „Dėl AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ elektros energijos pirkimo – pardavimo sutarties“;

Elektroniniai dokumentai

1. BUBLIENĖ, D. *Ar sankcijos už nesąžiningų sąlygų naudojimą efektyvios?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/mru_lt dokumentai/katedros/verslo teises katedra/Konferencijos/2012_10_18%20Vartotoju teisiu apsaugos teisiniai aspektai Europos Saungoje/Bubliene Nesaziningu sutarciau salygu kontrole.pdf.
2. BUBLIENĖ, D. *Ar grupės ieškinys padėtų geriau apginti vartotojo teises?* [interaktyvus] Vilnius, Moskslinė – praktinė konferencija “Civilinio proceso teisės aktualijos ir modernizavimo tendencijos, 2009 m.. [žiūrėta 2016 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/tf/d.bubliene/files/2013/10/04.-Presentation Conference Civil-Procedure 2009-03-18.pdf>.
3. Rejest klauzul niedozwolonych. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: http://decyzje.uokik.gov.pl/nd_wz_um.nsf.
4. *Klauzule niedozwolone w umowach między przedsiębiorcami – czy istnieją?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://klauzuleniedozwolone.pl/klauzule-niedozwolone-w-umowach-miedzy-przedsiębiorcami-czy-istnieja/>.
5. Res iudicata a kontrole wzorców umowy. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 16 d.]. Prieiga per internetą: <https://prkonsumenckie.wordpress.com/2014/08/31/res-iudicata-a-kontrolę-wzorców-umow-2/>.
6. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. *Niedozwolone klauzule.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://uokik.gov.pl/niedozwolone_klauzule.php.
7. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://www.uokik.gov.pl/rejestr_klauzul_niedozwolonych2.php.

8. Vartotojų teisių informacinė sistema (VTIS). [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://vtis.lt/portal/#/services/complaint/intro/4/offline-submit/40a4bb26-ae4f-4d90-926c-b54152b2f18e> .
9. Vartotojų teisių apsaugos įstatymo naujovės. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos Regioninės veiklos koordinavimo skyriaus vedėja Aida Gasiūnaitė - Stavginskienė. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://paramaverslui.eu/wp-content/uploads/2016/10/VTAI-naujoves_2016-10-04-Alytui_AGS.pdf .

Apžvalgos

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga. 2009. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/lt/teismu-praktika/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos.html> .

Ataskaitos

1. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. Valstybinio audito 2009 m. kovo 26 d. ataskaita vartotojų teisių apsauga, Nr. VA-40-20P-5. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=1682> .
2. Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2015 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?571171136> .
3. Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2011 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?2328403217> .
4. Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2010 metų veiklos ataskaita. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?571171136> .
5. Valstybinė vartotojų apsaugos tarnyba. 2010 – 2015 metų vartotojų prašymų analizės ataskaitos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vvtat.lt/index.php?3127690198> .

6. European Commission. Consumer attitudes towards cross – border trade and consumer protection. Report. 2014 m. Flash Eurobarometer 397. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2031_397_ENG .
7. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito 2009 metų ataskaita. Vartotojų teisių apsauga. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.vkontrolė.lt/meniu.aspx?id=3> .

Žodynai

1. Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

Vartojimo sutarčių taisyklės

1. UAB „CGATES“ paslaugų teikimo sutartis. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cgates.lt/userfiles/files/pvz-paslaugu-teikimo-sutartis.pdf>.
2. Mediashop.lt prekių pirkimo – pardavimo taisyklės. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mediashop.lt/pirkimo-pardavimo-taisykles> .

SANTRAUKA

Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolės efektyvumo problematika

Darbe analizuojamas vartojimo sutarčių nesąžiningų kontrolės mechanizmo, įtvirtinto Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 straipsnyje, praktinis įgyvendinimas Lietuvoje.

Šios direktyvos 7 straipsnyje yra numatyta, kad valstybės narės, siekdamos užtikrinti vartotojų apsaugą, privalo nustatyti pakankamas ir veiksmingas priemones, kurios užkirstų kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, sudaromose pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais.

Atsižvelgiant į tai, kad Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos kiekvienais metais priimamų dėl nesąžiningų sąlygų nutarimų skaičius nemažėja, darytina išvada, kad nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmas nėra pakankamai efektyvus. Todėl šiame darbe labiausiai koncentruojamasi išaiškinti esamo nesąžiningų sąlygų kontrolės mechanizmo trūkumus ir problemines sritis. Siekiant šio tikslo, pirmiausia, analizuojama, ar nacionalinėje teisėje buvo tinkamai įgyvendintos Nesąžiningų sąlygų direktyvos 7 straipsnis, kuris numato valstybėms narėms pareigą nustatyti pakankamas ir efektyvias priemones, užkertančias kelią nesąžiningų sąlygų naudojimui. Įvertinus, kad Direktyvos nuostatos buvo perkeltos tinkamai ir net griežčiau nei reikalaujama, pereinama prie institucijų, vykdančių nesąžiningų sąlygų kontrolę veiklos analizavimo. Pagrindiniai subjektai vykdančys nesąžiningų sąlygų kontrolę Lietuvoje yra Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba ir teismas, tad jų vykdoma nesąžiningų sąlygų kontrolė analizuojama pasitelkiant šių institucijų praktiką ir Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos veiklos ataskaitas.

